

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig, azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Almási Balogh Pál.

Ha az idemellékelt arczképre tekintünk, lehetlen ezen magas nyílt homlokból, ezen mélyen fürkésző szem- és nyájas tekintetből a páratlan kórismével bíró orvost, a sokoldalú miveltséggel, és fényes tehetségekkel felruházott tudóst nem gyanítanunk.

Ha végig tekintünk tudományos képzettséggel bíró férfiak gyér során, igen keveset fogunk találni hazánkban, ki orvosi pályájának szorgalmas gyakorlata mellett olly sokoldalú ismerettel, alapos tudománnyal, és a tudományok iránt olly hő szeretettel viseltetnék, mint dr. Balogh Pál. — Egyike ő azon nagy miveltségű férfiaknak, kiknek agyában az emberi ismeretek öszhangzatos egész alkotnak. Kevés van, ki minden tudomány fontosságát úgy ismerné, mint ő, és mindamellét olly távol volna minden félszogségtől és egyoldalúságtól a tudományban. Egyaránt tisztelettel kell meghajolnunk előtte mint fáradhatlan kitűnő orvos, nagy miveltségű tudós, s író és rendíthetetlen hazafi előtt.

Almási Balogh Pál szül. 1794. okt. 18. Borsodmegyében N.-Barczán nemes családból. A ritka tehetséggel megáldott fiatal alsóbb iskoláit Rimaszombaton végezte, honnan tanulmányai folytatására 1810. Sáros-Patakra és 1814. Kézsmárkra ment, hol a nagyhirű Adorján tanár alatt a törvényt hallgatta, de a melly iránt nem nagy kedvvel viseltetett. Rendes tanulmányain kívül már ekkor megismerkedett a francia és olasz nyelvvel és ezek irodalmával. Kézsmárkról nemsokára ismét visszatért S.-Patakra, hol az ottani főiskolában taníttatni szokott tanulmányokat elvégezvén, s az angol nyelvet is sajátjává tevén, 1817-ben Pestre jött az orvosi tudományok hallgatása végett, hol azokat legkitűnőbb sikerrel 1822. el is végezte. A következő évben elnyervén az orvostudori oklevelet, magát az emberiség javára a gyakorló orvosi pályának szentelte. — Nem elégedvén meg eddig szerzett ismereteivel a fiatal orvos, tudományának gyarapítása végett 1825-ben utnak indult s bejárta Németországot, meglátogatta annak legfőbb városait, kórházait és tudományos intézeteit, s Németország legkitűnőbb tudós férfiával megismerkedett, a többi közt Némethon nagy költőjét, Goethét is

meglátogatta, — ki a fiatal magyar orvost, a legnyájasabban fogadta. — Itt ismerkedett meg az akkoriban keletkezett hasonszenvi gyógymód elveivel is bővebben, melly a régi gyógymód ellenében azt állítja, hogy valamely nyavalya csak olly szerek által gyógyíthatatik meg gyökeresen, mellyek az egészséges emberi testben azon nyavalya kórjeleihez lehetőleg hasonlókat képesek előidézni, vagy röviden szólva „a hasonló hasonló által gyógyul meg.“ Innét homöopathia elnevezése. Meggyőződván e gyógymód alapelveinek igazsága felől, mint a nagy Hahne-mann rendíthetetlen követője, tért vissza hazájába, és 1826. év óta az új gyógyiskola elvei mellett híven megmaradva, mint annak fölkezt bajnoka, minden aprólékos megtámadások, üldözések, rágalmak s mérges kifakadások daczára folyvást küzdött annak terjesztése mellett. — E miatt több ízben kellemetlen surlódásba kellett jönnie, mi őt azonban korán, sem riasztá vissza az általa üdvösnek tapasztalt hasonszenvi gyógymód gyakorlatától, s azt mai napig is, mint Pest nagyhirű homöopathája folytatja szerencsés sikerrel.

A kitűnő tehetséget és szorgalmat elismervén, Balogh Pálban, hazánk nagy férfija gr. Széchenyi István — őt házi orvosául hívta föl, — ki számos éveken át örködött a nagy hazafi drága élete fölött, s midőn a viharos napok közt homály borult a nagy férfiú lelkére, Balogh volt, ki őt régi hív barátként Döblingbe, mostani tartózkodási helyére, kísérelé el.

Nehéz volna meghatározni, hogy Balogh Pálban a mély belátású tapasztalt orvost tiszteljük-e inkább, vagy a klasszikai miveltségű és alapos tudományú író. Ő már 1830-ban a magyar Tudós Társaság lev. tagjává nevezetett ki. 1834-ben a berlini és lyoni orvosi társaság levelező, és 1835-ben a magy. Tudós Társaság rendes tagjává választatott. 1836-tól fogva a m. Akadémia által kiadott „Tudománytár“ szerkesztésével bizatott meg. 1835-ben jelent meg tőle a m. Tudós Társaság által kiadott „Philosophiai pályamunkák“ első kötete, melly 100 db. arannyal jutalmaztatott. Ez időtájban bocsatá közre „A kávé, thea és chocolate“ ról növény-, vegy- és orvostani tekintetből irt jeles munká.

ALMÁSI BALOGH PÁL.

ját egy kötetben, melyet gróf Széchenyi Istvánnak ajánlott. 1820-tól fogva mai napig megjelent igen számos munkájának felsorolásával egész lapokat kellene betöltenünk. Elég legyen megemlíteni; hogy a philosophiai, természeti, orvosi és nyelvtani tudományoknak alig találhatik valamely ága, mellyben kitünőt ne adott volna a magyar irodalomnak. Számos tudományos értekezései jelentek meg a m. Akadémia évkönyveiben és más folyóiratokban. A „Közhasznú Esmeretek Tárát“ 180 kisebb nagyobb czikkel gyarapítá, mellyek közt a homöopathiáról és történeti kifejlődéséről, a fűvészet- és földtanról irt terjedelmesebb czikkei, valódi klasszikai örök becsűek, és mély tudományosságot tanúsítanak. Hasonlóul több jeles czikke van a néhány évvel ezelőtt megjelent „Ujabbkori Ismeretek Tárában“ is. Mint író gazdagítá a francia és német irodalmat is több rendbeli értekezésekkel és önálló munkával. — 1844-dikben július 28-dikán megható emlékbeszédet tartott a magyar Akadémiában Hahnemann felett, melyet külön füzetben is kiadott.

Balogh Pál egész élete nem egyéb az emberiség javára, a tudomány és a magyar irodalom művelésére szentelt folytonos munkásságnál és önfeláldozásnál. És ezen nemes irányát az egyesületi téren és a társaséletben is buzgón követte. Az *iparegyesület* első eszméje tőle jött, az *állatkínzás elleni egylet* szintén az ő műve volt. A vagyonosabb osztályok társaskörét, és társalgási módorát reformálni, s a tudományos ismeretek terjedését előmozdítani akarván „*Athenaeum*“ czim alatt, hetenkénti tudományos társalgásokat, hol népszerű felolvasások tartassanak a tudomány minden ágából, indítványozott, mellynek szerkezeti tervét el is készíté; — mi hogy eddig létre nem jöhetett, nem az ő hibája volt.

Igaz honfiúi buzgalmának és önzéstelen tiszta emberszeretetének, igen szép bizonyítványait nyújtá Balogh Pál hazánk viharos korszakában, midőn számtalan ügyefogyottnak, szerencsétlen családoknak segítségére sietett, — s mintegy jótévő nemző mindenütt enyhítette az elnyomorodottak szenvedéseit; — számtalan veszélyesen megsebzett harczfinak adta vissza életét, karját s végtagjait, minden rangkülönbség nélkül számtalanokat vett fel gyógyítás végett házához, ingyen, s azokat élelemmel, szállással, s minden kitelhető szükséges gyógyszerrel ellátta, — azoknak sebeit kötözé, ápolá, s visszaadta őket az életnek, családjuknak és hazájoknak. És mindezt tette esendben, a nélkül, hogy tudta volna a világ, a nélkül, hogy hálaára, elismerésre számított volna. Tette ezt valódi emberi indulatból és nemes szive sugalmából.

Dr. Balogh Pál 1856. nyáron ismét külföldre ment, és hazamosabb ideig tartózkodott Páris-, London- és Brüsszelben. Ezen utazásául a külföld tudományos intézeteinek és tudóstársaságainak bővebb megismerését tűzte ki céljául. De itt sem feledkezett meg szeretett hazájáról, annak tudományos felvirágoztatásáról, hanem utazásának maradandó emléket akart hagyni, és m. Akademiának hasznot hajtani, mellynek érdekében oly eredményeket vivott ki, millyennel még addig senki sem dicsekedhetett hazánkban. — Rég óhajta volt a m. Akademiának, a Tudományok párisi Akademiájával csereviszonyba és összeköttetésbe lépni, de az többszöri megkeresés daczára sem sikerült. Balogh Pál kivivta, és megnyerte azt, a miért egyszer Széchenyi is hasztalanul fáradozott. Mindekelőtt megismerkedett azon akadémia örökös titkárával Flourens-nal, a nagyhirű physiologgal és elnökével Geoffroi de St. Hilaire-rel, kik mindketten a derék magyar tudóst igen előzékeny szivességgel fogadták. Megismerkedett még a Tudományok párisi akademiájának több jeles tagjaival is, mint Despretz, Milne, Becquerell és másokkal, s ezek pártfogása által kieszközlé, hogy a m. Akadémia nemcsak a „*Comptes rendues*“ -it, hanem évkönyveit is megnyeri Franciaország ezen nagy tekintélyű intézetének. Meglátogatta Franciaország egyik nagynevű történetíróját Thierry Amadét, az „*Atilla*“ íróját, ki nagyon szívesen látta hazánk tudósát, és őt munkájával megajándékozá. Meglátogatta Londonban a nagyhirű természettudósokat Faraday-t, Owen-t és Lyell-t, kik mind igen barátságosan fogadták. — Hosszu volna előadnunk mindazon intézeteket és tudományos társulatok sorát, s azoknak alapszerkezetét, mellyeket Balogh megnézett, és a mellyekkel a m. Akadémia számára az összeköttetést és az évkönyveinek, (mellyek számos évek óta jelenvén meg egész könyvtárakat képeznek) kieszerelését kieszközlötte. Elég legyen itt megemlítenünk, hogy Párisban az „*Académie des sciences*“ memoirjait, az „*Académie des sciences morales et politiques comptes rendues*“ -eit, az „*Académie des In-*

scriptions“ emlékkönyveit, Londonban a Royal Society, Anglia legnagyobb természettudományi intézetének munkálatait 1830-diktól kezdve; a „*Linné*“ fűvésztársulat eddig kiadott 24 kötet évkönyveit, mellyekben igen érdekes értekezések vannak képekkel, továbbá a londoni Astronomiai társaság és az Asiatic Society nagybecsű munkálatait is megszerezte a magyar akademiának, — valamint a Brüsszeli akademiával is az összeköttetést kieszközlé. Mondhatni, egész könyvtárt szerzett az akademiának, — mellyek, hogy még máig sincsenek a m. T. Társaság könyvtárában mind, s hogy az összeköttetések máig sincsenek életbe lépve, bizonyára nem buzgó tudósunk hibája és hanyagsága.

Haza jövén eredménydus utjából Balogh, igen érdekes felolvasásokat tartott az akadémia ülésében utja részleteiről, valamint jelentést tön fáradozásai sikeréről. Sajnos, hogy töredékes kivonatban adta elő utazása élményeit, s hogy gyakorló orvosi pályája elrabolván csaknem minden idejét, eddig nem engedé mindazt egy nagyobb terjedelmű munkában közrebocsátani. — Átalában mind hazánkra, mind különösen nemzeti irodalmunkra nézve pótolhatlan veszteség az, hogy dr. Balogh sem valamely külön tanulmányát, például a (nyelvészetben tett számos jeles dolgozatait), sem pedig hosszú évek során tett buvárlata s tapasztalatai által szerzett természettudományi s orvosi ismereteit rendszeres önálló nagyobb-szerű műben nem bocsátja a világ elé. Nagy veszteség ez különösen a homöopathia ügyére nézve. Csak egy oly nagy miveltségű jeles orvos, mint Balogh, volna képes a hasonszenvi gyógymód elveit, előnyeit és védeit előadni, s ez által különösen hazánkban a hasonszenvi gyógymód jövőjét biztosabb alapra fektetni. Sajnos, hogy gyakorló orvosi pályája annyira elfoglalja, hogy csak aprólékos czikkekre kénytelen tehetségét és tudományát pazarlani, ő, ki oly szent buzgalommal törekedett kezdettől fogva a tudományokra, hogy minden vagyonát ismereteinek szélesbitésére, és azok eszközeinek, a könyveknek megszerzésére fordította. Mig más orvosok vagyont, kincseket szereznek, házat építenek, fogatokat tartanak, s nagy házat visznek, addig ő minden jövedelmét tanulmányainak segédeszközeire a könyvekre fordítá, és oly nagybecsű válogatott könyvtárt szerzett meg, millyennel hazánkban kevés magán egyén dicsekedhetik.

Meg kell még említenünk, hogy mint író oly elegentiával, oly szabatos csinnal kezeli nemzetünk szép nyelvét, oly virágos irmodor, oly klasszikai tisztaság és kerekdedséggel, a minőt csak oly tudományos miveltségű férfiutól lehet várni, mint Balogh. — Éber örök fiatal szelleme még most is visszatér néha a költészet virágos mezejére, s dus ismerettel szépen összeegyeztetve még most is ír néha oly kellemes s mindenki által gyönyörrel élvezhető szép értekezéseket, minőt nem régebén a „*Korall*“ -ról és legközelebből a „*Rózsá*“ -ról nyújtott a nagyobb olvasóközönségnek.

Végül még csak azon hő ohajtásunkat kell nyilvánítanunk, hogy mind az emberiség és a fővárosi közönség javára, mind pedig a tudományos irodalomra nézve oly becses drága életét, az ég még számos évekig megtartsa. *) — x.

Őszi reggel.

Köd lepi a Bakonyt, köd lepi a Vértest,
Köd borong a messze dunai sikságon, —
Harangzó hatja át a hullámos léget,
Vélnéd : zsongni hallasz repülő vadméhet,
Vagy, hogy távol gerlék búgamak az ágon. . . .
Pedig hát a szomszéd helységnek ércznyelve
Hivja a hiveket isten-tiszteletre.

Fényes csillag ragyog a torony tetőjén —
Rá tüzi sugarát az őszi verőfény;
Őszi verőfényben bucsuzik a gólya
A csillagtól, honnét gyakran vizsgálója
Volt tájnak, és tónak — ott a rét mezőjén
Elkezdi még egyszer egyhangu nótáját :
S költöző párjával más hazákba száll át . . .

Tornáczon is üres már a főskefészek,
Tövises tarlóban a „pittypalatty“ hallgat,
Fészke helyén széllyel fut a szeder-inda,
S pirkadt levelére fehér deret hint a

*) Az általunk közölt arcképet illeti legvégül azon megjegyzésünk, hogy az kissé régiebb, de leghűbb kép után készült; dr. Balogh Pál ur jelenleg szintén — bajszot visel s a férfiú díszit oda képzelve kérjük képünket tekintetni. Szerk.

Hideg fényű hajnal, hulló fagyos harmat. . . .
Mint mikor vig ember szép piros arcára
Ráborul a vénség ezüst koronája.

Szántó béres ballag lassu eke után,
Két fehér tuloknak zuzmarás a szőre. . . .
Busan nyikorog az eke taligája,
Szomoru nótát fu a legény hozzája —
Kis pörge bajs alól siróan füttyölve. . . .
Arra gondolt tán, hogy katonának irták,
Hogy itt kell hagynia két nyalka tinóját.

Két nyalka tinóját — szép barna galambját,
A kitől megválni hajh, be keserű lesz!
S kalapját kinjában a szemére vágva,
Czihogó ostorral busan oda vág a
Borozdában járó hajszásnak sütyőjéhez. . . .
Aztán siró füttye még siróbbá válik :
„El kell válnunk rózsám sokáig sokáig. . . .“

Megkondul a gulya kolompja messziről,
Hangja közé harsog az ör kiáltása, —
A mint reáivall egy kóbor üszőre :
„Hej Csákó! . . . hová mégysz a tilos mezőre?“
S szól az ólmosnyelű ostor durrogása. . . .
Bögve jár a bika zombékos lapályba;
Rézgombu szarvával a hantot felhányva . . .

Sárga erdőszélen nyugton állnak a fák,
A bokron, a lombon egy levél se mozzan;
Megbuvik a szellő csendes völgy ölében —
Nem jut most észbe suttogni ledéren —
Szerelmes virágon, hallgató bokorban.
Legfőlebb a völgyi patakot boszontja :
Fürtös fodraiba belekapaszkodva. . . .

Majd megunja azt is fölkap egy levelet,
S csalfán ide oda röpiti pörgetve — —
Fonnyadt sárga levél, zörgő sárga levél :
Tudod-e még, mikor ez a most hideg szél
Szerelmes kebledet csókolta, ölelte?!
— Nemcsak az ember, a természet is gyarló :
Gunyolóvá lesz az imádott udvarló.

Még a napsugár sem olyan hő, mint nyáron,
Az is bágyadt : miként a kényszerített csók;
Csókolom, csókolom : ajkán van az ajkam ;
De mig öt csókoltam : másért sohajtottam. . . .
Máznak nevet sugák a halk, elnyomott szók.
Cókolja a nap is a földet — szokásból, —
Hej de hő szerelme más csillagért lángol!

— Nem soká eljönnek majd a hideg napok,
Akkor elő sem néz föllegei megül :
Miként öreg király, a ki trónusában
— Bár hogyan folyjon a dolog az országban —
Buskomor lélekkel naphosszat tétlen ül. . . .
. . . Vén király ha elhal, örökké álmodik :
De a nap tavasszal újra megifjodik.

Akkor majd, akkor majd ismét visszajönek
Szerelmes napjai a szép ifjukornak;
A virág, a levél, a madár, a szellő,
A csevegő patak, árnyas lombos erdő
Megint kiujulnak — vidáman dalolnak.
Addig bus természet menj alunni szépen,
S álmodj kikeletről zordon hideg télben.

Thali Kálmán.

Zrinyi a költő.

Életrajz, írta PAULER GYULA.

(Folytatás.)

VII.

(I. Lipót és országlárai. Erdélyi viszonyok. Apróbb csatározások. Zerín várnak építése.)

Midőn Zrinyi válaszát írta, III. Ferdinánd már 10 hónapig a sirban feküdt. Czimeit Lipót fia örökölte (april 2. 1657.) — Lipót azon emberek közé tartozott, kik önállóságra sohasem vergődnek, s ez által több rosszat okoznak, mint mások gonoszságuk által. Magyarország sorsa két kegyenczének kezében feküdt. Jellemük nem jogosított vérmes reményekre. *Portia* János, Lipótnak volt nevelője, csak udvaronc vala. A másik, *Lobkovits* Venczel herczeg, nagyészű, élczes, nyughatatlan, önző ember, Portiát nagyra vágyásban, ármányosságban meghaladta. A XVIII. század divat-

férfiainak sokban elvrokona volt. Valamint ezek, ugy ő sem volt egészen ment korának előitéleteitől. Hitt a bölcsek kövében. Nagy barátja volt az aranycsinálás rejtélyes mesterségének.

Lipót válságos perczen lépett a trónra. *Rákóczy* György, erdélyi fejedelem, Lengyelhonban seregét, becsületét elvesztette, a törököt maga ellen ingerelte. Erdélyt török tatár sivataggá változtatta, trónjára *Barsay* Ákost erőszakolta. Hatalmaskodása Bécsben aggodalmat, Magyarországon haragot, részvétet gerjesztett. A végeken ismét elkezdődtek az apró harcok, nem különben Horvátországban is. Zrinyi félbenszakitá nyugalmas foglalkozásait, kardot kötött és diadalmasan megverekedett a martalócokkal. Sokat levágott, több mint százat fogolylyá tett. Következő évben Pozsonyba ment országgyűlésre. Előre látható volt, hogy az Erdélyben dühöngő háboru, miután a király mult évben Szatmár, Kálló, Ecsed, Rákóczy váraiba őrséget helyezvén, szintén némi részt vett benne, előbb utóbb Magyarországra is át fog csapni. Azért az országgyűlés leginkább a honvédelemről gondoskodott. A vlachokat illetőleg törvénybe ment, hogy a 24 éves visszaélésnek vége vessék, mi azonban életbe nem lépett. December 4-én több mint 6 havi együttlét után az országgyűlés föloszlott. (1659.)

Erdélyben 1660. tavaszán a harc megújult és előre látható véget ért. Rákóczy György, kinek fejedelmi vétkei hősi elszántással voltak párosulva, elbukott. Erényei, hibái egyaránt vesztére váltak Erdélynek. Vitéz ellentállása fölkelte a Portában a gondolatot, hasonló merényleteknek mindenkorra véget vetni az által, hogy Erdélyt mint basaságot a birodalomba keblezi. Várad ostroma volt erre az első lépés. Rákóczynak eddig biztos menhelye, sirja, a magyar királyság határán, erős védfal volt baráti kézben, — rettenetes támadópont, ha ellenség birta. Tudta ezt az őrség : hősileg védte. Tudták a magyarok és fölmentetését sürgették. — Maga a császár is birhatott fogalommal a vár fontosságáról. Magyar tanácsosait miatta Grétzbe idézte, hová Stíría hódolatát fogadni, a hatalom külfényét élvezni ment. Zrinyi Miklós és Péter, Lippay, Batthyány Kristóf, Forgách Ferencz, a magyarok mind háborut sürgettek vagy legalább lépéseket Nagyvárad megmentésére; mert eleste vést hoz Erdélyre, a magyar korona kiegészítő részére, vést a most már délkelet felé védtelen Magyarországra. A kormány rövidlátó volt. Tétlenségét a németekre nézve nyomos okokkal palástolhatta, mellyek azonban itthon különösen hangzottak. A fennálló béke tiltja a háborut, mellynek viselésére a kimerült kincstár ugyis képtelen. A hadsereg csekély. Svédország, Franciaország veszedelmet készítenek. A német fejedelmek segítséget nem adnak. Ily körülmények közt olly tartományért, melly különben nem is tartozik Magyarhonhoz, háborut kezdeni nem tanácsos. Az igazság megezfolt minden ellenvetést, de ürügyek megdöntése csak ujakat nemz. Így történt, hogy Várad, Vesselényi és Souches szomszédtságában (aug. 30.) a félhold előtt meghajolt.

Zrinyi perczig sem kételkedett, hogy a háboru ki fog törni. Láta a veszélyt és meg akarta előzni. Mig társai az udvarral küzdöttek, támadólag lépett föl. Nagy-Várad ostroma ép megkezdődött, midőn a mennykö Kanizsára lecsapott. A tűz gyorsan elharapódzott; a felvetett löportorony messze széthányá a vár tömör falait, fölolvasztá a falakon álló ágyuk érczetét és több száz embert romjai alá temetett. Zrinyi rögtön kiindult, hogy a várat a zavarban meglepje, elfoglalja. Császári parancs megállítá, vállalatát megtiltá. Ekkor fölforrott benne a harag, a düh : földhöz vágta kardját és várába vonult. Kénytelen volt látni, mint emelkedik föl Kanizsa hamvaiból, ostorául a szomszéd vidéknek.

A következmények megboszulák Zrinyit. A török büszkén Szatmárt és Szabolcsot követelte és kissé ráijesztett a Portákra. A nádort, az érseket, az ország biráját és Zrinyit Bécsbe hívták, a bekövetkehető háboru végett. A magyarok 15000 ember élelmezését magukra vállalák. A kabinet tétlenségéből ki látszék vergődni. Csapatok jöttek Magyarországra; Montecuculi a Dunánál fenyegető állást foglalt; Buda ellen készült. Csakhamar azonban Erdélybe rendelék, hol még a csiki székelyek dacoltak, és Kemény János a török ellen zászlót emelvén, a fejedelmi székre lépett. Engedelmeskedett és Erdélyt hadával meglátogatta. (aug.)

A részvétlenség lassu mozdulatainak ellentétei Zrinyi csatározásai voltak. Dicsőségére váltak; és csekélyszerűségük mellett is nem megvetendő eredményeket szültek. Megkárosíták a törököt, emelték a nemzeti önérzetet. A tél nem gátolta volt. Fűrge lova-

saival török földre rontott, fölperzselt kilencz falut és levágott sok törököt. Kevéssel később hasonló kalandról, még nagyobb eredményről olvasunk. A törökök panaszt emeltek Bécsben, de ott e kis kalandokat örömmel elnézték. Zrinyi szüntelen nyakukon volt a kanizsaiaknak; június hóban az őrég egész fizetését fölfogta, fedezetét szérszórta. A nyert kincsen épült *Zeréncár* vagy *Serénvár*, valamivel feljebb a ponttól, hol a Mura a Drávába szakad a magyar parton és a Mura egy kis szigetén. Fekvése, bátor őrsege a kanizsaiakra nézve alkalmatlanná majd rettentővé tevék.

E pont fölépítésén Zrinyi mondhatatlan hévvel dolgozott. Jelenléte, sőt példája által is folytonosan lelkesítette több száza menő munkását. Földszáncok, karózatok tevék védműveit e várnak, mely mintegy varázsszóra három hét alatt elkészült.

E gyorsaság szükséges volt. A még főnálló béke tiltá új vérvárat építeni s némi jogos szint adhatott a török támadásnak. Egészen titokban azonban nem maradhatott a munka. A kanizsai basa hírnököt küldött Zrinyihez megkérdezni vajjon kinek engedelmeiből épít várat? A büszke kérdésre csipős volt a válasz: juhakolnál nincs szüksége engedelmre; vigyázzanak azonban a kanizsaiak jószágukra, nehogy közelébe jöjjen. Midőn a török egy pár fölszerelt ágyura mutatott, röviden felelt: medvék és farkasok ellen valók. E rögtönzött fészket, mint teremtményét, mint eszközt a pogányok megalázására, a bán annyira megszerette, hogy gyakran és hosszabb ideig őrszemmel lakott benne, nejét is, Löbl Zsófiát, maga mellé vette és ottlétét a kanizsaiakkal tudatván, annak, ki őt megtekinteni jó, zsebkendőjét és kláris ékszerét ígérte. E játék csak kifolyása volt amaz önbizalomnak, mely Lipóthoz irt levelében nyilatkozott: *E várból megküldök a török egész hatalmával.*

Milly helyes tapintat vezetett őt várának építésében, azt leginkább föltüntette a törökök ingerültsége. A kanizsai basa tétlenségeért éltevel lakolt; *Zeréncár* lerontása állandó ponttá lett a török követelményekben. — Zrinyinek minden tette táplálta lázas ingerültségét. *Zeréncárból* kicsapván Kanizsa vidékét folytonosan pusztította.

A fenyegetett vidékre május hóban (1662.) Ali basa jött Ázsiából, Zrinyinek régi ismerőse, hős a harczmezőn és lovag, e pontban páratlan honfitársai közt. Átmenvén a vidékeken, mellyek Zrinyi nyomait hordák magukon, elkomorult, de bámulta az embert, ki csekély erejével annyi kárt okozott nemzetének. E hangulatában irt levelet a magyarnak: békére inté Zrinyit, mert már annyit tett, mennyi akár Buda urának sem válnék szégyenére; de óvakadjék, nehogy elzuzassék mint Erdély pártos fejedelmei. Beszélt a császári követtel, ki erősen állítá, hogy ura mit sem tud erőszakoskodásairól. (Maj. 24.) E levélre Zrinyi feleletét nem betűkből, tettekből ismérjük; nehezen méltányolta a mohamedán udvariasságát; fölszólítását megvetve harczra készült, és futárt küldött a császárhoz segítségért.

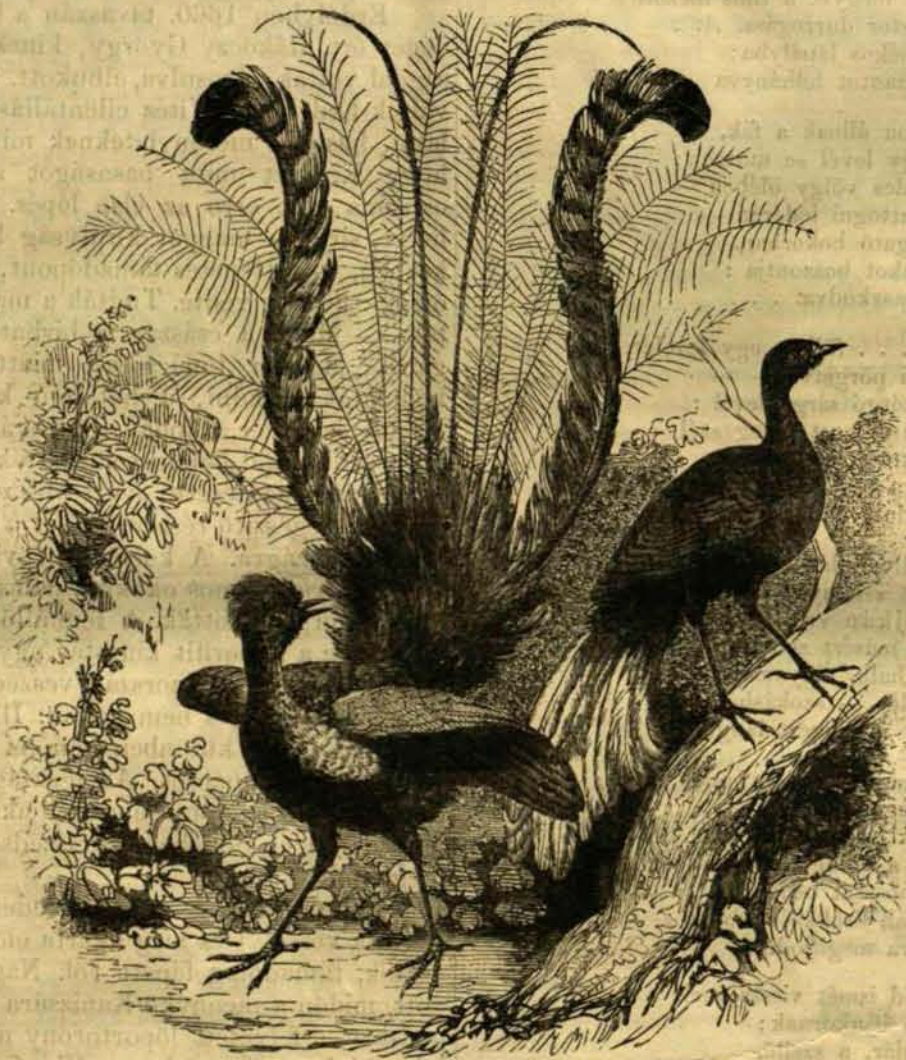
VIII.

(Az 1662 országgyűlés. Montecuculi. Zrinyi czáfoló irata. A török ellen való Áfium vagy „Ne bantsd a magyart.“)

A követ Lipótot Pozsonyban találta, hová a májusban kihirdetett országgyűlésre ment. Kemény János már januárban ele-

set; a török az Erdélylyel határos megyéket bekalandozgatva, behódoltatá. Konstantinápolyban a török behelyezte fejedelemnek Apaffy Mihálynakjelismerését, s Nagyváradot követelték: mind okok, mellyek a császárra nézve kelletlen körülmények közt országgyűlést sürgettek és létrehozta. Két párt állott szemben egymással: a protestáns és a katolikus. Emez az ország legtekintélyesebb embereit, a fejedelmet látta soraiban: amaz mint gyöngébb, a törvényekre hivatkozott és Zrinyi Miklósnak irt: „Nagyságodat, mint kegyelmes urunkat, s elfogyatkozott édes magyar nemzetünk, nek még fennálló egyik magyar oszlopát alázattal kérjük, indítsa nagyságodat szánakozásra a mi édes hazánknek siralmas ügye és annak orvoslására nagyságod minél hamarabb a pozsonyi gyűlésre való eljövételét siettetni méltóztatassék.“ (Maj. 11.) Zrinyi e meghívásra Pozsonyba ment. (Maj. 31.) Fogadtatása népszerűségének megfelelő volt; a nádor számos főurral eléje ment és kocsijában a városba vitte; a protestánsok másnap korán követéssel tisztelegtek nála.

Zrinyi ismerte a pártok állását, de valamennyin fölül emelkedve, csak a haza boldogságát és az igazságot tartá szem előtt; azért a buzgó katolikus úgy nyilatkozott a panaszkodók előtt, hogy minden rajtok elkövetett sérelmet, saját sérelmének fogja tekinteni, szabadságuk közös szabadságukban sarkallik. Bármikor lesz szükségük rá: szabadon jöhetnek. — Azon lesz, hogy bizalmukat jóakarattal meghálálja és megérdemlje. Szavának megfelelt, de egy maga czélt nem érhetett. Hitfelei, a Nádasdyak, Lippayak, folytonosan megszegték volt a vallásszabadságra vonatkozó törvényeket; nem tűrhették az ellenfél szemrehányásait az ország színe előtt, azokat elmellőzni törekedtek. A haza ügyével, a török veszedelemmel ámitottak vagy ámitódtak. A király, a jezsuiták növendéke, és Portia gyűlölte a tévhitűeket; különben is az országgyűlésen csak czéljaik eléréséről, nem pedig kellemetlen igazságokról szerettek hallani. — Olly tagokból, illy befolyás alatt álló gyűlés, természetesen a sérelmek helyett a királyi indítványokat vette elő. A protestánsok tiltakoztak, ismételve a császárhoz

A lant-madár (Lyra; Menusa superba). — (Lásd a szöveget 511. oldalon.)

fordultak, ki mitsem mondó szavakkal felelt. Zrinyihez mentek; a bán buzdított, ígért; benne biztak, midőn már a nádor hitelét vesztette. Végre az országgyűlést odahagyni határozták; a nemtelen bánásmód elfelejteté velük a haza ügyét. Elváltak, miután Zrinyitől és Vesselényitől bucsut vettek. Fájdalommal látta a bán a viszálykodást; bucsuszava a távozókhoz nemes lelkének mélyéből fakadott: „*En más valláson vagyok, de kegyelmetek szabadsága az én szabadságom, a kegyelmeteken ejtett sérelem, rajtam ejtett sérelem. Volna bár 100,000 pápista mellett 100,000 lutheránus és 100,000 kálvinista vitése a fejedelemnek, ők megmentenék együtt a hazát!*“

Megszakadván a sérelmek kérdése, az országgyűlés, a kilépők tiltakozásának dacára, működéseit jogosan folytatta. A haza veszélyben forgott. Törökország teremtménye ült Erdély fejedelmi székén és Váradon még basa székelt. E vidék volt színhelye Montecuculi mult évi hadjáratának, mellynek eredménytelensége gunyos megjegyzések, heves kifakadások tárgya lön, mert a visszatérő németek, hazátlan zsoldos had, nagyobb fegyelem mellett is féktelen, ellenség módjára fosztogatott a felső megyékben. A la-

kosság, többnyire protestáns, az idegeneket, vallása szabadsága elnyomóit látván bennük, már eleve gyűlölte, most pedig uton utfélen agyonverte, városait előttük téli időben bezárta.

Montecuculi ügyes hadvezér volt, igen jártas a hadviselés elméletében, annak minden körülmény közt hű követője. Kucsuk ellenében olly óvatossággal járt tábort, mint tiz és néhány évvel később a Rajnánál, Turenne-el szemben. Hadjáratának kedvezőtlen birálatát ama megvetéssel fogadta, mellyet szakember illetéktelen birák ellenében érezni szokott. Hiusága azonban sértve volt és a világ hitelt adhatott a részben igaz vádaknak. Tollat ragadott tehát, s magát dicsérő, lassu odamenetét, gyors visszavonulását való és valótlan okokkal védő iratot szerkesztett, heves kifakadásokkal ama nemzet ellen, melly nagyszerű haditerv megítélésére képtelen és igen kevés kivétellel egészen járatlan a hadviselés mesterségében.

Zrinyi, már természeténél fogva ellensége a Montecuculi-féle

gyűlölettel, tetteinek elferdítésével és ros z élczekkel fizetett a magyarnak.

Zrinyi nem eléglé, hogy megmutatta, miként nem kell viselni háborut a törökkel, annak helyes módját is föl akarta tárni vakoskodó, idegenekben bizó nemzetének. Látta, hogy az udvar kellemes álmokban ringatja magát, hogy a hazafiak közül is többen békét reménylenek; mert az Erdélybe alkudozni küldött váci püspök, noha tömlöczben halt meg, fegyverszünetet eszközölt. Ezek ellenében Zrinyi háborut sürgetett és a szó gyöngye fegyvere helyett ismét tollhoz nyult. Croesus néma fiához hasonlítja magát, kinek atyja veszedelme szavát visszaadta. „*Látok egy rettenetes sárkányt . . . melly kapóul és ölében viseli a magyar koronát; én csaknem mint egy néma, kinek semmi professióm a mesterséges szólásra nincsen, felkiáltok mindazonáltal, ha kiáltásommal eljeshetném: ne bánts a magyart!* Háboru kell nekünk, Várad és Erdély, de nem idegen segítséggel. A német ellensége a ma-

A zay-ugróci postógyár. — (Lásd a szöveget 510. oldalon.)

hadviselésnek, a nemzetének becsületére olly féltékeny Zrinyi, első hevében névtelen levelet irt az olasznak és öt több magyar kapitány nevében százkardra hívta. Miután haragja lelohadt, a kevély olaszra nézve borzasztóbb, czáfólo boszut állott nemzeteért. Ismeretei, metsző gunya fölötte alkalmassá tették e megtorlásra. Emlékezteté a tábornokot, hogy mint diadalmas, római szokás szerint katonái gunyolódásait eltűnni köteles. Ezeknek tisztét ő vállalta magára. Emlékezteté nevétség elméletén alapuló táborozására és biztossá tevé, hogy a tudatlan magyarok közül senki sem tette volna ellenséges had helyett tönkre saját seregét, nézte volna száraz szemmel, száraz karddal 100,000 keresztény rab szijra fűzését. Azután részletekre tért át és törekedett egyenkint kimutatni a hibákat, mellyek Kemény és Erdély bukását maguk után vonták. Különben — végzé be — tettek mutassák meg, kit illet a dicsőség.

E munka latinul írva, névtelenül kerengett; de tudta mindenki, és tudta Montecuculi, ki állította őt pelengérre. Halálos

gyarnak, Európa többi népeit távolság, tehetetlenség gátolja. Számra nézve kevés a magyar, de őseinek szelleme még nem halt ki belőle; vérrrel szerzett hazájában vagy győznie vagy halnia kell. Nagy baj, hogy az elpuhultság kivette a fegyvert gyakorlott kezekből és gyermekeknek adta át, kik vele bánni nem tudnak. A haza hívó szózatja csak gyakorlatlan, rakoncátlan és azért haszonvehetetlen csapatokat gyűjt a Boidogs. Szűz zászlója alá. Zavar, ha ellenség beront, gondatlanság uralg mindenütt, ha elmúlt a veszély. A haza üdve kívánja, hogy állandó sereg szerveztessék, jól fizetett, fegyverzett, ruházott, nagyobb részt lovas had, tapasztalt vezér, hadban jártas, skót, olasz, birodalombeli német vagy vallon tiszték alatt, melly mindig kész legyen a fenyegetett vidékekre sietni, és a vész idején az ország összes erejének magvául, gyakorlójaul szolgáljon. *Ha van, végzi be gunyos fordulattal, ki tart a háborútól, az fusson Brasilia lakatlan vidékére; kiben még egy csepp magyar vér van, az velem harcolni fog.*

Ez volt tartalma „A török ellen való Afumnak,” Zrinyi rendítő

szózatának, mely méltán hordozá homlokán szerzőjének merész jelszavát. A benne kifejtett nézetek, tanácsok méltók a Zrínyiek legnagyobbikához, habár a szent lelkesedés, mely tollát vezérlé, elfelejté vagy kevésre becsülé az akadályokat, mellyek minden hasonló indítványt nehézzé, lehetetlenné teendettek volna: a nemzet részvétlenségét, a kormány bizalmatlanságát. — Az országgyűlés szeptember 18. föloszlott miután mindenkit megbélyegezett; csak Zrínyi távozott tisztán, pár nappal a föloszlás előtt a Dráva erdeihöz, kedves Zerinvárába. Távolléte alatt nyugalom uralgott a végeken. Ali visszatért Temesvárra alkudozni a császári követekkel. Megjöttét azonnal tudatta a törökökkel. Szeptember 16-ik hajnalán Kanizsa és Szigetvár között tetemes török csapatra rohant, azt szétszórta és sok fogolylyal Zerinvárra visszatért. A télen át várát fölszerelte; tavasz nyitásával Budáig száguldott, és a török hatalom e székhelye előtt a Nyulak szigetén lobogtatta diadalmas zászlóit.

(Folytatás következik.)

Zay-Ugrócz és az ottani posztógyár.

Zay-Ugrócz keletkezése szintén az őskor homályában vész el. Hogy Ugrócz egy sz. László királytól eredt adományzó-levélben, mely szerint Baán mezővárost 1089-dik évben, királyi arája, Jagello lengyel király leánya kíséretének adományozá, mint Baánnal északról határos „Castrum Ugrócz” fordul elé, kétséget nem szenved. Kik voltak előbb és utóbb két századon át urai? okirat hiányában nem tudatik. Létezik azonban egy 1295-ben az esztergami káptalanból kelt cserelevél, hiteles tanuja annak, hogy Baas mester fia Péter, Ugrócz várát a hozzátartozókkal: Tolmach, Bors, Maky és Puth jószágokért és 300. marka aranyért Csák Mátéval, Péternek, a nádornak, fiával örökbe elcsereéli. László király új adományozólevele szerint Ugrócznak 1440-dik évben Sz. Miklósi másképp Ugróczy János lón urává, azután 1495-ben Dobozi Damffy és Vicsapy András birták azt zálogképen, ezeket követte Zablai Salzer, kit Kajszai Szilágyi Péter váltott fel, ki hűtlenségi büne és magvaszakadása miatt csakhamar elveszté Ugróczot.

Alsó-Nyitra megyének északi sarkán van egy 19 helységből álló uradalom, mely még nem rég Trencsin megyéhez tartozott, ez, és székhelye Zay-Ugrócz 1547-dik év óta szakadatlanul a régi Chemeri Zay-akat uralja. Maga a székhely határa bájoló, örökzöld fenyűk és olly magas hegyek ölelik, hogy a Rokos nevűt a tenger színe felett 4000 lábnyira állónak tartják. Rokosra gyönyörű kilátás van, az okiratokban Macharnuk és Sovko néven előforduló régi várból, mely legfeljebb a hussziták idejéből való. Látható abban a Zay családi szikla sírbolt, a kápolna és mindkét mohos udvarán faragott kövekből mesterileg összeállított vizaknák. A Trencsin városából Baán felé utazókat figyelmeztetem, hogy Ölyved helységtől a napkelet felé fekvő hegyek oldalán szépen látható Macharnuk várra pillantsanak, szebbet a vidéken úgy sem láthatnának, mert már Felső-Ozornál úgy elvesz kereső szemük elől, mint valamely tündér vár, mellyre vezető nélkül aligha rátalálnának.

Zay-Ugrócz, a délnek mindinkább ellapuló hegyek kanyarulatában, Baán mezővárosához, utolsó posta állomásához, északnak egy órajárásnyira fekszik, lakosainak lélekszáma körülbelül 1000-re megy, kik vallásukra nézve 600-on felül protestánsok, a többiek r. katolikusok, zsidó 50 körül. Összes lakosainak nagy része kézműves, a földmivelők száma alig haladja meg a kétszázat. A helység 1815-dik évi jun. hó végével vizár által rongáltatott meg, 1816-ban czéh-szabadalom-levelet nyert, mellyel jelenleg is él. Nevezetességei: a vár, mellynek ódonosságát az új kor máza alatt is könnyű felismerni, ebben van a Zay családi protestáns templom, a reformatio kezdete óta jó s rossz időkben az egész gyülekezetnek Isten dicsőítésére rendezve, átengedve; fölötte a képcsarnok, mintegy 150 olajfestményrel, nagyrészt honi jeles festészekből. A levéltár, régi okiratai közt van az is, mely szerint világos, hogy a maig is virágzó Chemeri gróf Zay család az Árpáddal ez országba bejött Loja nemzetségéből Ruzboidtól egyenesen származik. Ugyanazon levéltárban őriztetik a híres Gara család levéltára is, mely annak a 15-dik század második felében történt férfiágoni kihaltával a vele vérrokonságot álló Zay családra szállott. — Az új könyvtár cím régi könyvet és kéziratot foglal magában. A fegyvertár, Gara és Zay czimereivel ellátott közel egy ölnyi ágyuját ki ne bámulná? midőn olvassuk, hogy azt Horvát András Debreczenben 1550-dik évben öntötte, a kisebbik ágyu 1570-ből az 1849-dik évi maj. hó 16-án, jóllehet hasznavehetetlen volt, elvitetett, még most sem került meg. A nagy hadi mozsár Zay czimereivel itt van. Jó s elégséges vízben a vár nem szűkölködik.

A vár keleti oldalától balra látható a r. kath. csinos templom, ez alatt a Zay nemzetségi- és még egy elkülönített sírbolt, a toronyban régi és jól összhangzó három harang: az előtérben a prot. paplak, mellette az iskolatanító laka s az iskola 70—80 tanítvánnyal, — a háttérben lakik a helybeli plébános, még hátrább a r. kath. orgonista és az iskola 30—40. tanítvánnyal. A zsidók zsinagógája 10—15 tanítvánnyal két hid közt egy szigetkén van a helység közepén. Itt megemlítendő a sétatér, a fagyaltat fabódé, meg egy más mindenés fabolt, az épület és tüzi fa rakhely, a fűszeres bolt, a mézsárszék a „Honderű” nevű vendéglő, a terjedelmes urasági major épületek, a főerdész laka, a kovács műhelyek stb. A parasztok házái jelen évtizedünkben helylyel közel czélszerűbben építettek, mint hajdan, a kémény és füstkürtő nélkül. A helységnak fő és egy mellék utcája kövel van kirakva s köporonddal

minden évben legalább is egyszer meghintve, csatornái és vízvezetései jők, gyümölcsösei szépek.

Egy mulató kertje is van, melly urasági tulajdon ugyan, de azért a közkedvőtöltésre mindig tárva nyitva áll, husz percz járásnyira a helységhez, keletről magas jegenyék szegélyezik, nyugatról felszázados tölgyerdő koszoruzza, alján egy felülcsapós malom kotyog, fenebb van a csinos fürdőház, mellyben hideget vagy meleget tetszése szerint választhat a fürdővendég. A kert sarlóalaku, felső sarkában van egy halastó, ezen csónak, a tó közepén egy sziget árnyasfákkal, asztalokkal s támláspadokkal, azután két kuglizóhely s köztök a kerekjáték. A hegyoldalán levő mulatóházba, melly a levegőben függeni látszik, tekervényes sziklába vágott ut viszen fel, és e kertet nemcsak a helybeliek, hanem a vidékiek is sokszor meglátogatják, Sztriborniczának nevezik, bemenetelénél van a sziklapart előtt álló megkövült cigányhölgy.

Az urasági vadaskert 1855-dik évben készült el, benne gimek, özek, nyulak és foglyok nagy gondtal ápolatnak.

Zay-Ugrócz erdeiben sok őz, róka, nyul, vadmacska és borz is található, foglyok, császármadarak, szalonkák stb. évenként szép számmal lövetnek, magas szikláin pedig a sasok fészkelnek.

A zay-ugróczy posztógyár Specker D. bécs-tábori gépgyára és Peine J. mérnök terve szerint Wrchowszky Vilmos első gyárigazgató vezérlete alatt Chemeri gróf Zay Károly ur saját költségén építettett 1845-dik évben viz-erőre, melly, mikor a 24' magas, 8' széles felülcsapós kerék forog, s az épületben levő minden gépet mozgásba tesz, harminczhat lóerőre van számítva.

Az egész posztógyár zárt hosszukás négyszöget képez, délről elől:

1) A tulajdonképi gyár: földszin, két emelet, pallászoba cserep alatt; hossza 144', széle 50', magassága 36 láb.

Előtte a 20' h., 50 sz. és 10' m. kerékszoba vaslemez-kup alatt.

2) A festőház 140' h., 36' sz. és 12' m. csereppel fedett földszini épület.

3) A lak, ez földszini és két emelet, 54' h., 42' sz., 36' m., elein a kerék szobájának hasonmása.

4) A festőházzal párhuzamban keletre, egy, 264' h., 14' sz., 12' m. zsin-delylyel fedett földszini épület.

5) A szertár.

6) Faoszlopokon álló kocsi- és fecskendező-szin.

7) A kiapadhatatlan jó vizű szivattyus kut.

A négy épületben 1846. óta folytonosan gyártnak, u. m. gyapjut félez-nek, festenek, fonnak, szőnek, kallóznak és préselnek:

1) A festőházban van a kék festés és a forralási csarnok, a kék festésiben igen nagy két kazán, a forralóban 3 üst, 1 czinzett és 1 gyapju-izzasztó hud-üst. Ezen épület felső részében van a festőmester laka és kézi raktára, alsó részén pedig a gyapju-mosóhid. A Radisa nevű patakából 600 ölnyre töltések közt vezetett sód ez egész épület alja hosszát megfutja, a mosóhid alatt 8' mélységet képezvén, ugy lejt az óriási remek kerékre.

2) A fonóterem, gépei a mesterileg összeállított, végig érő vas henger köpü karikáira ott a padlás alatt alkalmazott félhüvelyknyi vastag szijakkal befogatván, a nagy kerék és az abba keresztül kasul beszegellő kisebb-nagyobb vas kerek mozduktára óraszerűleg működnek, a fel- vagy leszer-számolás által 10 éves gyári fiu által is kormányoztathatnak. Ezen magyar néven még nem nevezhető gépek többnyire szászországi, Hartmann Rikárd chemniczi gépgyárából kerültek, s mindnyájan jó karban tartatnak.

3) A szövőterem, fenn a második emeleten, 50 posztó- és 10 másféle gyapju-kelme szövőszékkel, mit szükség esetében — adná Isten! — szaporítani is lehetne!

4) A posztónyíró a fűthető padlás-szobában van 9 hengerollóval (Levis-től) meg egy kefégeppel, mellyek a fonóteremből szijak által tétetnek mozgásba. Posztó-tisztító-asztalok, mellyeken hegyes, hajlós csipő-vasakkal csipkedik ki a posztóba netalan beszótt gobokat, s néhány kézi-fonó-gépek, ezeken egy legény 60 szálát sodrat egyszerűre, szintén e helyen láthatók.

A posztósajtó és a kikészítő szoba az első emeleten a fonóterem mellett van nagy kettős sajtóval s kézi kisebb kelmeprésekkel, itt is van kefélegép, — a kikészítőben van a gőzkészítmény, gőzhengerek és a szükséges vastüze-sítő kemence.

5) A kalló, földszint van 3 henger- és 2 sulykos kallóval, 2 mosógéppel, 4 posztó-borzasítóval, meg 3 elkülönített gyapjutépővel, hol elég tér van a megtépett gyapju bealajozására. A kalló hosszában a szárító szoba mind a két végén óriási öntött vaskályha és 2 posztófesztő ráma.

A lak földszinén van 1 gyapjuszáritó és 1 szertár, az első és második emeletbe vezető csigalépcsőzet-csarnoka, elől, jobbra a kapus laka, a kész-posztóraktár s több eféle. Az első emeletben a gyári nagy iroda s 3 mellék-szoba, a második emeletben pedig a gyár igazgatója lakik.

Az udvar háttérén levő épületben: a gyapju-félező csarnok, benne néhány kézi fonógép, mellette két gyári mesternek lakás, asztalos-, meg kovácsműhely és három pár lóra istálló.

Az udvaron négy sor posztó-ráma, fűzék szárító fedett szin és 18 gyapjuszáritó rácsos-fenekü asztal.

A gyárépületek mind a legjobb anyagból állanak, mozdonya beszer-kezte, gépei mind igen jó karban tartatnak.

A gyárhoz ügyes alkalmas személyek, a mennyire helybeli tanult posztósainkból nem telnének, az ujon telepedettekből mindig bőven pótol-tathatnak.

E tizenhárom éven át annyi ügygyel, bajjal, jelenleg Gregus Lajos gyárigazgató alatt, küzdve működő posztógyárt néhány év óta különösen szerencsételi s részesíti a magas kincstár a katona-posztószállításokban. Még

egy kis részvét a jó posztót viselni kívánó hazánkiai részéről, nem több, csak évenként 100—120 ezer róf posztó, vagy más gyapjukelme megrendelés; így lehetne és kellene a nehéz honi iparvállalaton segíteni, lenne is segítve.

A lant-madár

(Lyra; Menusa superba).

Ausztráliában, annak őslakói még nem sokat tudnak a költészetről, de a lant már létezik ott egy fázánnemű madár (Menusa superba) farktollának alakjában, mely madár azért az ott letelepülő gyarmatosoktól „Lyra-bird” (lant-madár) nevet nyert.

Leginkább Ausztrália északi vidékein honos, a délkeleti partokon is tartózkodik, de csak ritkán és oly félénk és embergyűlölő, miszerint hacsak messziről látja is az embert, a legnagyobb sietséggel odább buvik, miközben szárnyát nem használja, hanem csak ugrál előre egyenes irányban, néha tiz láb magasan is.

Életmódjáról keveset tudunk, mivel még a vadonban senki sem kísérhette huzamosabban figyelemmel; a természetleírók a verébfélék családjába sorozzák.

Tizenhat szál farktollának gyönyörű szabásu, fölékesített lantalakja csodálatra ragadja a szemlélőt; még ennél is csodálatosabb hangja. Nincs oly hang a természetben, akár zöreje, akár állati hang, melyet utánozni ne tudna; utánoz is mindent mi csak fülébe jut, a madarak csiripelését, gágogását, mert Ausztráliában egy madár sem énekel, sőt még a puskadurranását is. Mi kár, hogy illy rut hangokra vesztegeti szép tehetségét; milly szívesen megtanítaná az európaiak sipláda segélyével a leggyönyörűbb dallamokra — ha t. i. megfogni s kalitkába hagyná magát zárni!!

A nőtény nem bir oly szép farktollazattal.

Felelet

a Vasárnapi Ujság 42. számabeli csillagászati kérdésre.

(Vajjon új vendég-e a Donati üstökös?)

Ámbár a tisztelt szerkesztőség ezen kérdésre tett jegyzéseiben igen sok szép és jelest mondott el az üstökösökről, mindazáltal a kérdező tisztelt urak kérdésére tulajdonképp nem felelt, s kétségeiket, melyek sok más olvasókéi is lehetnek, nem osztatá el. En hát megpróbálkozom vele az érdemes szerkesztő ur engedelmével. *)

Elsőben is nagyon örvendek, midőn ama kérdésekből látom, hogy az ugynevezett physiko-theologia körébe vágó igen jeles, mivel igen józan könyv, ugymint a Sander ott megnevezett munkája, ma is szorgalmas és figyelmes olvasókat számlál. Hanem meg kell mégis jegyezmem, hogy oly könyvet, melynek szerzője a tudomány eredményeit a maga jótékony céljaira használni, s nem annak tanait tüzetesen előadni törekszik, tudományi adatok forrása gyanánt nem nézhetjük egész biztossággal.

Ennélfogva, ha Sander ezelőtt 80 évvel (a német eredeti jóval korábbi a magyar fordításnál) csak három oly üstökösöt ismert, melyeknek utjai ki vannak számítva, ezt részint korának, részint annak tulajdoníthatni, hogy ő sem csillagász nem volt, sem pedig figyelme a csillagászatnak az ő korában még egészen bizonyosnak nem hitt véleményekre és számításokra ki nem terjedhetett.

Most, mikép áll a dolog, megmondom röviden.

Az üstökösöket utaik tekintetéből három osztályba sorozhatjuk: 1) Azokra, melyek több ízben visszatérvén, s ha nem mindig is, de néhányszor a csillagászati vizsgálat és számítás próbatüzén keresztülúlvén, keringési idejük, következésképp visszatértek, a bizonyosság magas fokán áll. Illyen van mostani ismeretünk szerint csupán négy, három rövid és egy hosszabb időszak. Az első a Pons-Encke, a Biela-Gambart és a Faye-féle üstökösök, melyekről a t. szerkesztő bővebben szól feleletében. A hosszabb időszak a Halley-é, melyről már Sander is irt, és az ottan már közölt jövendölés szerint valóban meg is jelent, — nem ugyan épen 1834-ben, mert azokat a széllal bélelt kometákat a vaskosabb bujdosók erősen zavarják utjukban, hanem — 1835-ben, augusztusban. Ezen osztályból hát csak ez az egy van említve Sanderben.

Második osztálybeliek azok, melyeknek a vizsgálat és számítás ugyan utjuk alakját és idejét kiszabta, de csupán egyszer észlelt — t. i. a tudomány mostani segédforrásaival észlelt — adatok nyomán. Illyenek is több osztályt képeznek: a) A rövid utuak, vagyis naprendszerünkben keringők, ugymint a de Vico, Brorsen, d'Arrest és Peters üstökösöi, s egy, a melyik elveszett, a Lexell-é 1770-ből. b) A melyek kicsapnak ugyan rendszerünkben, de utjuk 100 évnél kevesebb. Illyen van öt, u. m. a Westphal-Marthe (69 éves, 1852. látták); a Ponsé (74 éves, 1812-ből); az Olbersé (74 éves, 1815-ből); a de Vico-é és Bondé (73 éves, 1846-ből), és végre a Brorsen-é (75 éves, 1847-ből). Harmadik osztálynak, a melyeknek visszatérési időközeik, mind többre és némelyké sokkal többre vetvük 100 évnél. Ezek közé tartozik már az a kettő, a melyet Sander emleget, u. m. 1) az, a melyet 1532-ben fedezett fel Fracastor, észlelte Appiano, s ezek adatai nyomán számíták utját Halley, Olbers és Méchain nagy csillagászok. Adatait igen nagyon hasonlónak lelték azzal, a melyet 1661-ben Hevelius észlelt, és Méchain számított, s ezért ugyanazon egy testnek tartják, körülbelül 129 évre vetvén visszatérési időköreit, de vagy nem találták, vagy nagyon elkészt, mert harmadszori visszatérését még

senki sem észlelte. 2-dik az, a melynek megjelenését a krónikák 1264-ben jegyzék fel, s a legnagyobbak és fényesek egyike vala. Üstöke 100 fokra nyult az egen, és október 2-án, IV. Orbán pápa halála éjén szűnt meg látszani. Látesővel meglehet tovább is látták volna. Ezzel minden adataiban és elemeiben annyira megegyez vala az, a melyet Fabricius 1556-ban fedezett fel, s a melylyel most a babona V. Károly uralkodása végét hozá kapcsolatba, hogy a kettőnek azonságában épen nem kételkednek, és utja időszakát körülbelül 292 évre tevén, a bujdosók által okozandó háborítás miatt valami-korra várták és várják 1856. és 1860. között. Ez a Sander emlegette legelső kometa, mellynél hát ne az 1264-ben, hanem az 1566-ban keressék az olvasók a nyomdahiát, mint a melynek 1556-nak kell lenni. Ez az egyszersmind, a melyre reá fogták vala, hogy a földbe ütközik és vége lesz a világnak. Már pedig, midőn azt se tudják a legélesebb számítók is megmondani, hogy négy év közül melyikben érkezik el, még sokkal lehetetlenebb azt előre állítani, hogy a föld azon időpontban utjának ez, vagy ama részében leend.

A sok szó után hát csak az a vége, hogy a most látott és már enyésző üstökös nem az, a melyet 1856—60-ra és így 1858-ra is vártak, hanem egy egészen más, a melyről hát igenis állhatna az, hogy Kr. e. 371-ben is megjelent, ha az akkori adatok tökélytelen- és elégtelensége azt a gyanítás rangján felül emelhetnék. Különben a második osztály harmadik osztályában a nevezett kettőn s a mostani Donati-félen kívül még 22 üstökös számítnak. Köztök a leghosszabb időszakú az, a melyet Mauvais fedezett fel 1844-ben és Plantamour 100,000 évre számította egyszeri keringése időszakát.

A harmadik főosztályba tartoznak végre azon üstökösök, melyeknek csupán csillagászati elemei vannak tudva, u. m. a következő kérdésekre való feleletek: 1) Mikor volt a naphoz legközelebb? 2) A föld utja melyik foka-nak felel meg a napközele? 3) Hol buvik át a földutja terén? Utja minő szegletre vágja a földutja irányát? 5) Mekkora távolságra volt a naphoz a legnagyobb közelében? 6) Az égi-jegyek rendében, vagy ellenkezésképp kerül-e a napot? Ezeket tudják kétszáz egy néhányról, de ezek még mind nem képesítik a csillagászt, hogy utjuk alakját s visszatérési időköreit kiszámíthassa. Erre valódi csillagászati szabatos észlelet kell, még pedig legalább is három izbeli, bizonyos időközökben. Az ezeken feneklő számításnak aztán a feljebb említettek kivül még az az eredménye is lehet, hogy az üstökös utja véghetetlen hosszú, azaz a szó teljes értelmében: soha vissza nem tér.

Br.

A Sárret régiségei. *)

VI. A kis-rábéi pusztá.

Az 1659. év egyike volt azon éveknél, melyben a gyászos események, az örökös csaták, a véres küzdelmek miatt nyomor és inség, pusztulás és enyészés nehezült e vidék lakóira. Szegény, szegény emberek ti, kik e nehéz időkben éltetek, kiknek csontjai maig is szétszórva hevernek itt-ott a rónaságon, ti voltatok vértanui e kornak, ti voltatok ama szerencsétlen honfiak, kiknek porai az édes hazai földben sem pihenhetek meg, hanem elvitte azokat a szél üvöltő szárnyain, messze, messze, és elszórta a nagy pusztaságon. Szomorú, valóban szomorú idők, inségteljes évek voltak azok! . . .

A nevezett év vége felé a törökök nagy haddal Buda felől segítő seregül Ali basához Váradi alá szándékozván jöni — Bajom alá szállottak, s a városhoz keletre csekély távolságban levő ugynevezett Törökhalmon ütötték fel táborukat, (számuk a régi iratból ki nem tűnik). — Itt volt felállítva a basa sátora is; — belseje a hagyomány szerint nyolcz külön osztályból állott, melyeket egy-egy gyöngyötől ragyogó veres bársony szőnyeg választott el egymástól, valamennyi el volt árasztva a keleti fény legnagyobb pompájával; benne az akkori budai basa Ismail, kényelmes kerevetén ülve, drága kövektől ragyogó öltönyben, vad tekintettel arczán, körülvetetve vézereitől, épen ezek terveit hallgatta ki, a nemsokára bekövetkező ütközetre vonatkozólag; — távolabb e helytől egy kerek, boltozatos sátor alatt, leterített medvebőrön keresztbevetett lábakkal egy elhízott aga szivja csendes nyugalommal illatos dohánnyal teljes csibukját. Egészen kopaszra borotvált feje, csodálatos ellentétben látszik lenni fényes fekete szakállával, öltözéke a bogláros kaftány, a gyöngyös turbán, a széles gyönyörű mivű damaszk aczél kard, elszórva hevernek mellette; — amott két spahi öklözi egymást lármás szitkok között, nem bírván békésen megosztolni a rablott zsákmányon. Itt egy csoportban sip, dob, trombita, harmoniátlan zenéje mellett vad tánczot járnak a mozzim vitézek. Amott egy-egy fényesen felékitett paripa állong a kékszinű sátrak előtt békétlenül tapogva, mintha lovagjára várna. — Itt egy csoport jancsár áll kivont szablyával, mereven, mozdulatlan, mint hideg szobor várva a parancsot egy sátor előtti emelvényen ülő bégtől, a midőn az előttük álló magyar foglyokat, eléhezett, kiaszott, sápadt alakokat, mint munkatehetetlen népet — kiket messze vidékről nehéz lánczon hoztak idáig — fogják a bég egy intésére drága életüktől megfosztani, — életüktől, mit a legnagyobbul fégés is félt, mit a rongyokba öltözött koldus sem örömezt ad oda — bár inség és fájdalom terem számára az élet utain — mit egyedül csak Isten adhat és vehet el; — de oh ne nézzünk ide, jerünk odább. . . .

Távolabb e helytől délre a magyar sereg tábora van, (hányan lehetnek? a régi irat nem említi, valamint a vezér nevét sem). Főtáborhely a ma is látható csatahalom volt. A vitézek nemzeti öltönyükben, kolesagos kalpaggal fejeken, nehéz görbe karddal oldalukon, súlyos buzogánnyal kezükben, gyönyörű harczi méneken ülve egész csatarendbe állottak a rendetlen, de töménytelen sokaságú török tábor ellenében; s támadásra készültek . . . a törökök, mintha semmi sem lenne keletkezében, vagy mintha tudomással

*) Igen szívesen vesszük s rég várjuk tisztelt tudósaink beleszólását. Szerk.

*) Lásd „V. U.” 12., 18., 25., 26., 32. számait.

○ Dr. Roth ur a női betegségekről könyvet irt, melyről a szakértők kedvezőleg nyilatkoznak.

+ (Rózsági Antal értesíti a közönséget), hogy „Kisvárosi titkok” című regénye, melynek megjelenése akarata ellen elkészt, folyó október hó végével hagyandja el a sajtót, és így november elején tisztelt előfizetői ki lesznek elégitve.

+ (A marosvásárhelyi kisdédóvoda) alapítókéje gyarapítására egy „Kisdédóvoda-almanachot” szándékoznak kiadni, melynek szerkesztésével hirszerint Mentovich Ferenc tanár és költő fogna megbízni.

+ (Uj lap Bécsben.) Ernusz Imre hazánkfa Bécsben a jövő hó 1-én egy politikai és szépirodalmi hetilapot indít meg. A lap német nyelven lesz írva, de magyar érdekeknek szentelve.

+ (, Vasárnapi ünnepi és alkalmi imádságok”) czim alatt Czelder Márton losonczi ref. lelkész egy templomi használatra megjelenendő imahönyvet ad ki, melyre 2 pforintjával előfizethetni.

△ (A weimari német geographiai intézet) mult évben nagy vállalatot indított meg s ez egy 70 lapra terjedő atlasz, melynek czime: „Handatlas der Erde und des Himmels.” A P. N. figyelmetti az illetőket e térképekre, melyeknél tökéletesebb a közel időben nem adatott ki. Az eddig megjelent 28 térkép eléggé ajánlja e nagyszerű vállalatot. Eddiggelé a következő térképek jelentek meg: Európa, Holland és Belgium, Amerika, Olaszország általános térképe, Felső- és Közép Olaszország, Alsó-Olaszország, Angolország, Azsia, Würtemberg és Baden, Schleswig-Holstein és Lauenburg, Pommerania, európai Oroszország, Magyarország, Nagy-Britannia, Ausztrália, Uj-Holland, ázsiai Törökország, a porosz birodalom, Hannovera, északnyugoti és északkeleti Franciaország, délnyugoti s délkeleti Franciaország, Dánia, az amerikai egyesült szabad-államok, a földgömb, az északi s a déli égbolt. — A térképek (23 hüvelyk magas s 28 h. széles) elég nagyok, hogy teljesebb lehessenek, s nem oly nagyok, hogy kézi használatul ne szolgálhatnának. Kitünő szorgalommal készítették. — Ki kell emelnünk e térképek főérdemét t. i. a terrainrajz tisztaságát és tökélyét, valamint a helynevek világosságát. A jeles „geographiai intézet” a legjobbak kútforrás dolgozók s az egyes térképekhez mellékelt geographiai, statistikai s történelmi jegyzetek Scharff tanártól elég kimerítőleg s kellő utmutatást nyújtanak. A vállalat elterjedése lehetővé tette, hogy az egyenkint is megszerezhető s Hartleben könyvkereskedése útján megrendelhető füzetek ára olcsó legyen. Az egyes füzet ára csak 10 ezüst garas. Ha a térképek jelessége mellett azok igen díszes kiállítását tekintjük, ez ár valóban igen csekélynek mondható. Olcsóbb vállalat most nincs. Bár akadárs efféle magyar vállalkozó is!

+ (Szuper Károly vidéki színtársasága) szeptember hó közepé óta N.-Kanizsán működik. E társaság 30 tagból áll, kik közt mind a férfi-, mind a nőnemből több jeles tehetség van. A társaság mindent elkövet, hogy a közönség, mely azt kellő pártolásban részesíti, elégtelen hagyja el a színtermet; miután azonkívül, hogy naponkint a jelesebb eredeti darabokat hozza színre, egyszersmind szorgalma és összevágó játéka által tanusítja, hogy hivatását teljesen fölfogta, s szép föladatát megoldani akarja is, tudja is.

+ (A „Székely leány”) című új eredeti magyar opera első előadása f. hó 30-kára van kitűzve. Szerzője Huber Károly.

+ (Philharmoniai hangversenyek) kellő részvét hiánya miatt nem fognak többé tartatni. Valóban szomorító körülmény, hogy ez egyetlen nagyszerű zenevállalatunknak is, alig néhány éves rövid élete után bukni kellett.

+ (A pest-budai dalárda titkára) jelenti, miszerint a magyar négyes tételű kardalok (quartett) pályaművek beküldésére az 1858 október 15-kén lejárt pályázat határidőt, f. é. december 1-ig a közzétett föltételek mellett meghosszabbítá.

— (A pest-budai dalárda) okt. 27-én esti 8 órakor az egyet termében (Redout-épület) ez évi nagygyűlést tartja, melynek tárgyai lesznek: az egyet ügyvivőinek s választmányi tagoknak megválasztása; az egyet mult évi állásának előterjesztése; a jövő téli zene-előadások s a tagok további fizetési járulékaikat meghatározása. — A Dalárda színtermet, okt. 23-án este énekestélyt tartott a „horgony”-nál.

+ (Fehérvári Mari és Téli-Emília k. a.) a jövő tavasszal elhagyják nemzeti színházunkat; helyettük Markovics Ilka, szép tehetségű fiatal énekesnő lesz szerződötve.

+ (A műegylet által) kisorsolás végett közelebb a következő festmények vették meg: 1. „A menyasszony üdvözlése” Jankótól Pesten; 2. „Pusztai fergegeteg” Lotztól Pesten; 3. „A keserű pálinka,” Rhombergtól Münchenben; 4. „Tanulmányfő,” Frankos Ignácztól Budán; 5. „Szorgalmas tanuló” Gierglitől Pesten; 6. „Holdvilágos tájkép,” Hoanen Remitzől Bécsben. — A közelebbi kiállításból a nemzeti muzeum is vett egy „eszményi tájképet,” melyet a fiatal Markó Károly festett Flórenczben.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

— (Nyilvános köszönet Röck és Szabó gépgyárnok uraknak Pesten.) Egy előttem igen kedves kötelességet teljesíték, midőn önök iránt hazafiúi hálám és egyuttal irányomban tanusított ernyedetlen szorgalom és valódi szakértőséggel párosult eljárásukért nyilvános köszönetemet leróni van alkalmam. — Hazánk az iparosság terén milly helyet foglal jelenleg, de mire látszik hivatva lenni, s valóban milly erélylyel s kintartással tör utat e helyet elfoglalni, egybevetve ebbeli multunkkal jelenünket, beszámítva azon nehéz körülményeket, melyeken magunkat tultettük; valóban üdvözlőnk kell minden iparosainkat és főképp ollyakat, kiknek működési köre nem a gyártmányaik elkészítésével szűnt meg, egy vagy más azt igénybe vevők irányában, sőt épen a készítményük létrejötté után válnak újabb iparágga. — Ily-

lyenek a hazánkban is, s különösen Pesten szép jövőnek méltán eléje néző gépgyáraink; — illyen különösen a Röck és Szabó urak gazdasági és malom-építő gépgyára, mely Halmiban gőzmalmomat, saját terve szerint, saját gyárakban készült gépszervezettel, a legújabbán sikerrel használt és valóban igen ezelszerűen működő henger lisztkéssel és minden a mi csak gőzmalmoknál megkívántató, alkatrészekkel látta el, és e hó elején azt mozgásba hozván, teljes megelégedésemet és a t. közönség által is nyilvánított méltánylatát vivta ki. Solid és egybevágó művek biztosít, miként üzletem, bár kicsinyben, de hasznót hajtóvá váland. — Köszönöm, igen köszönöm Röck és Szabó uraknak irántam folytonosan tanusított pontos és loyális eljárásukat, mely által lehetővé tették vállalatom létrejöttét; nem fogom feledni azon önök részéről valódi áldozatkészséget, melyel elősegítették, s mit azzal is igazoltak, hogy a felállításhoz egy olly tisztá jellemű, szakértő, s szorgalmas művelt egyént alkalmaztak, millyen Stepper János monteur ur, kiben valódi hazafiúi örömmel láttam, a szakmája iránti buzgalmat, ki a Röck és Szabó urak érdekét is olly méltóan képvisel, — s kinek ezuttal hálámát fejezem ki. — Végül jogosan ajánlhatom a t. cz. közönségnek, miként Röck és Szabó urak gépgyárát is, ugyemint: cséplőgépet, hajtóval, lecseszkavágókat, ekéket, kukoriczát morzsolót, igen jó tisztító nagy rostát és több másneműeket folytonos használatban kintartó sikerrel megpróbálni. Meg kell vallanom, mikép kevésnek érzem magamat, valamint Röck és Szabó urak irányában hálámát, egy a tiszt. közönség iránti figyelmeztetésemet a fenttisztelt gyárnok urak iránt kellőleg kifejezhessem, — megnyugtat mindenestre az, miként olly becsületesség, olly kielégítő de jártmányok, mint a Röck és Szabó urakéi, bár jelenleg is méltányoltnak, de jövőjük napról napra biztosabb, — mit én is valóban őszintén kívánok. Halmi, okt. 6. 1858. — Kozányi Pál, a Halmi gőzmalmom tulajdonosa.

△ (Uj találmány.) A „Falusi Gazdában” olvassuk, hogy Gondol Dániel, több év előtt legjobb hitelű írónk, egy hatvasu, keverésre egy, mint magtakarásra kitünően alkalmas ekét talált fel, mely mind a hozzá kívántató csekély erő, mind pedig az általa végzett munka tökélyére nézve jelesnek mondható.

△ (Uj találmány.) Dr. Rochleder Frigyes prágai vegytanár és Brosche Vilmos prágai gyárnok, szabadalmat kértek, és nyertek egy találmányra, mely szerint az épületfa sem el nem ég, sem el nem korhad, s a rothadástól is teljesen megóvatik, úgy hogy tűzbiztos építésre alkalmazható.

+ (A tolnamegyei egykori posztógyár) gépeit és egyéb eszközeit Szegszárdon nov. 4-én el fogják árverezni.

○ (Angolország köszönbányáiban) 1856-ban 230,000 munkás dolgozott és 1230 millió mázsányit ásott ki, e mennyiség 1857-ben 1360 millió mázsára emelkedett. Az első évben 1029, a másodikban 1119 lett a bányákban különféle szerencsétlenségek áldozata.

+ (A magyar mustraborok Konstantinápolyban) általános tetszésben részesülnek. Korizmic László, ki e borszállitmánynyal közelebb a török fővárosba utazott, többek közt írja, hogy a levitt mustrák mind ki vannak osztogatva, különös tekintet fordítatván arra, hogy azokból olly helyekre is juston mielőbb, honnan a török fővárosi élet divatját és irányát veszi. Szóval, a szükséges összeköttetések megvannak, tőlünk függ azokat mielőbb termékenyíteni.

— (Pest vidékén ismét egy kertészeti vállalat nyitott meg a közönség számára), ez pedig Klauzál Gábor kis-tétényi kertje, melyre különös előnyeinel fogva a „Kerti gazdaság” lap jó eleve figyelmeztette már a közönséget. — Ez új vállalatot kezelő kertészeink, Graeger Hermannak tartalomdus lajstromát, a gyümölcsfák és rózsák árjegyzékét, olvassuk most a „Kerti gazdaság” lap 43-ik számában egész terjedelmében, és itélve erről és arról, a mit e vállalatról eddig is hallottunk, hajlandók vagyunk hinni, hogy a napról napra növekedő kertészeti hajlam Klauzál Gábor ur kis-tétényi kertjében szilárd támaszra s biztos és olcsó beszerzési forrásra találand. — A „Kerti gazdasági” lapban közzétett jegyzékben megnevezve látunk 36 faj őszi- és 13 faj sárga-baraczk fűcskát, darabját 24—36 kr-ával, cseresnyét és megyet 40 válfajban 18—21 krral, dió 18, mandola 15 krral, rózsákat 358 válfajban, darabját 21—45 krral stb. árosítva. — A begöngyölgetésért igen mérsékelt árakat határoz a kezelő kertész, és kéri azt, úgy mint a megrendelt növények árát Liedemann J. F. nagykereskedő urnak (mázsa-utca) Pestre címzett és bérmentett megrendelő levelekben beküldeni.

○ (Hiába, minket csak szeretnek!) A Lajthán tuli lapok szüntelen azon török fejüket, hogy kellene minket leginkább boldogítani! — A legtöbbben abban egyeznek meg, miszerint rajtunk s különösen a földbirtokon, hamarjában egyedül és kirekesztőleg a gyarmatosítás, és mintagazdaságok föllitása egyedül csak; holott ha azon jószívű urak, ollyanok a magyar lapokat, azokból átláthatnak, hogy magyar földbirtoknak legelőször is földhitelbankra van szüksége, ezt ezután majd gyorsan követnék egymást a többi nekünk lényegesen szükségesek is.

○ (A mintagazdaság) föllitása Kecskeméten nem sokára létre jön. A község e célra 400 holdat hasított ki. A munkálatokat olly erélylyel folytatják, hogy azok három hó alatt be lesznek fejezve.

△ (Asszret Győr vidékén) vége felé jár. Sokkal kevesebb termett, mint tavaly, de jobb.

Közintézetek, egyletek.

△ (A magyar Tudós Társaság) bölcsészeti oszt. ülése, okt. 18-án. A titoknok olvasá Kállay Ferencz r. tag értekezését a kigyótiszteletről a szke-
thanépeknél. Brassai S. ur folytatá fölölolvasását lélektani alapon fejtege-

tett éstanából, s ezuttal a syllogismusokról szolt; a tárgyilagossá és önleges igazságról.

⊙ (A *Szent István-társulat*) okt. 7-kén tartott választmányi üléséről, a P. U.-ban már tettünk hosszabb közlést; folytatólag még ide jegyezzük, hogy a Bukovinából megérkezett magyar gyermekek közül még gr. Károlyi István egynek lakás- s élelmezéssel ellátását magára vállalta, a társulat pedig az uti s egyéb előleges költségeket ajánlotta meg, s továbbá, hogy a választmány egy részben megújított, a tisztviselők pedig hivatalaikban megerősítették.

△ (A *Szent István-társulat*) okt. 14-én tartott választmányi gyűlése. Bibornok hercegprimás és esztergami érsek ő eminentiája levelében értesíti a társulati elnökséget, hogy a bukovinai kath. magyar telepések gyermekei közül hármat teljes atyai ellátás-, tanítatás- és neveltetésre elvállalni méltóztatik. Egri érsek ő excja azok közül szintén egynek neveléséről gondoskodni kegyeskedik. A többi Pesten neveltetendő gyermekek fölügyelőjének s gondnokának főt. Somogyi Károly lón megbizva. Az alapítandó társulati könyvtárnak gr. Károlyi Istvánon kívül, közelebb főt. Danielik János alelnök ő nga. és főt. Somogyi Károly igazgató ur több jeles könyvet ajándékozott. — A társulat által kiadott több könyvekből egyes példányok a szegényebb plébaniai könyvtáraknak, a magyar főgymnasiumok szorgalmasabb tanulóinak, a bucsuhelyek buzgóbb s a pesti legényegylet tagjainak ajándéku adatnak. A veronai cs. kir. helyőrségnek (mivel tagjai nagy része magyarokból áll), kórházi könyvtára számára is fognak könyveket küldeni. — Mult sept. hóban összesen 136 rendes tag lépett a társulatba.

⊙ (A *Szolnokmegyei lonas és gazdasági egylet*) azon részvényeseit, kik folyó évi részvényeiket mind ez ideig be nem fizették, felszólítja, hogy azokat ez évi nov. 1. napjáig okvetlen befizessék, különben az egylet törvényes uton lesz kénytelen követelését behajtani.

△ (A *hevesmegyei gazdasági egyesület*) felsőbb helyen megerősítést nyert s így működését nemsokára megkezdendi.

M i u j s á g ?

⊙ *Főherceg Főhormányzó ur* Ő csász. kir. Fensége 19-én este Bécsbe utazott.

⊙ (A *bécsi ezüst sorsjáték*) közelebbi huzásában főnyerő számok: 21,332, 12,233, 52,693 és 13,537 sz. A bevétel az irgalmas nénéknek van ajálva.

△ (A *pesti egyetem templomának kijavitása*) s ujraékitése nemsokára annyira be lesz fejezve, hogy a közisteni szolgálatot abban ismét megkezdhetik.

⊙ (A *kassai székesegyház kiujtása csakugyan valósul*), mely munkára Gerster pesti építész van felszólítva. A homlokzat rég elrombolódott szobrai is helyre lesznek állítva, mellyek költségét főt. Fábry ur viselendi. E szobrok s egyéb kőfaragványok készítése Marsalko pesti kőfaragóra van bizva, ki már a főthi templom körül is kütünteté magát. A javítási költségek gyűjtés utján hozatnak egybe s az első év munkálataira 20,000 pftot fordítanak.

+ (Bartha arczképét), mint már említettük, Latkóczy Lajos festész feleárért engedte át a nemzeti muzeumnak; kerete azonban nem levén, a lapok azon ohajtást fejezték ki, hogy vajha akadnának egyesek kik adakozásuk által lehetségessé tennék a szükséges keret megszerzését. És a főlshóllást csakugyan teljes siker követte. Ugyanis *Ruster György*, kinek a dorottya-utczában gazdag falszőnyegraktára van, a mint e körülmény felől értesült, sietett a nemzeti muzeum igazgatójához azon hazafias ajánlatával, hogy elhunyt jeles művésznök arczképét ingyen látandja el ékes kerettel. Ruster urnak e hazafias tette mindnyájunk teljes méltánylatát érdemli.

+ (A „*Tanodai lapok*“ kiadóhivatalában) Budán (vár, országháztér 95 sz.) iskolaértesítési iroda fog megnyitattai, melly minden iskolai ügyben biztos és gyors utbaigazítással szolgál.

+ (Udvarhelyi Miklós) veterán színművésznök legközelebb Pécsen fogja megtartani félsházados színészeti jubileumát Molnár György szintársulatánál, melly olly nagy pártolásnak örvend, hogy előadásait mindig nagy közönség előtt tartja.

+ (As „*abissiniai Venus*“), mellynek készítéseért Serantoni tanár, a viaszalak tulajdonosa, a római pápa ő szentségétől arany érdempénzt kapott, jelenleg a vácz-utczai „nádor-vendéglőben“ látható.

⊙ (A *folytonos esőtlenység*) és szárazsító szelek miatt a Duna és Tisza egyre apad, úgy hogy a Tiszán a gőzhajózást Szolnok és Tokaj közt megszüntették.

△ (A *Wiener Zeitung geographiája*) szerint Nagy-Becskerek majd a Tisza, majd a Duna partján fekszik. Olvasói szabadon választhatnak, mellyiket higyjék el.

△ (A *viszsszonyt*), írja a „P. N.“, egy Torontálban, Oroszlános mellett Majdonon lakó ember nagy sikerrel gyógyítja.

△ (A *balaton-füredi nyári színház tervét*) Ybl Miklós pesti építész már elkészíté s a fürdő-igazgatóságnak el is küldé. Tőle származott a csinos és izletes főtí templom terve is.

+ (Kalocsán mükedelő szintársaság) létrehozásával foglalkoznak, melly vasárnaponként jótékony czélú előadásokat fogna rendezni.

+ (Szegeden a színház) nem a legnagyobb pártolásnak örvend. A színház szombatot és vasárnapot kivéve, mindég üres. Mint egy tudósító írja, épen a legtehetősb gazdák áldoznak a művészetért legkevesebbet.

+ (A *francia saúvok*) f. hó 6., 7. és 8-kán Győrött három előadást rendeztek főlemelt árák mellett. Az első előadás nagy, a második közép, a harmadik pedig kis számú közönség előtt ment véghez.

+ (Halasról egy kis zsemlyét) küldtek a napokban nemzeti muzeumunknak, melly 2—3 hüvelyk átmérőjű, s e fölirattal van ellátva: „Május 17-én 1817-ben hat krajczár volt.“

+ (Egy fiatal nő, mint váltóhamisító.) Bécsben közelebb egy jó családból származott fiatal lányt fogtak el, mivel egy vendéglőben 10,000 fról szoló hamis váltót készített. A fiatal nő a törvény előtt egri születésűnek s odavaló lakosnak vallá magát.

— (Farkas Miska bandája Bécsben.) Okt. 14-ről írja egyik bécsi levelezőnk: A magyar lapok vidéki levelezői hol Velenczében, hol Páduában, hol Grácban muzsikáltatják azt a szegény Farkas Miskát; pedig vahotugyse! . . . már hetek óta itt zengedeztetni hegedűjét, még pedig nagy hallgatóság előtt, melly minden darabját jószívűen s sokszor lelkesedéssel tapsolja meg. Kár, hogy az operákból csak a régieket s a magyarokból (?) csak az ujakat huzza; úgy látszik, hogy Miska a Frank-féle csárdások hirdetőjéül állt be. Én nem tudom, ez a Frank igen derék ember, becsületes hazafi és soha vidéki levelet nem irt ember lehet, de csárdásokat nem tud csinálni; minden az, kérem alásan: galupp, kalamajka, tán még minét is, de afféle magyar isű, tősgyökeres, csimbókos csárdásoktól épen annyira áll, mint a frank a magyarhoz. Hát nincsenek ott a genialis *Pecsenyánszky*, a jó humoru *Seastics*, *Nyizsnyai* vagy nem bánom *Simonffy* is? — Hanem jó volt az mindamelltt; fölengedett szívünk a nyirettyű minden vonásánál, a játszi czimbalom szónál, a komoly kontrás mindegyik rántásánál. Még a német atyfiak is úgy nekimagyarosodtak, illetőleg lármtáztak, hogy versenyt kiáltoztak velünk „ujrát!“ meg „hogy volt!“-ot! — Leonardo, a nagy sörényű művész, ki privátpasszióból igen rozsul tanult meg magyarul, magyarizgatta a sógoroknak, hogy voltaképp, mi is az a mit kurjantanak. Hát a „hogy volt!“ = *Was hat gekostet* s az „ujra“ = *auf den Finger*-féle magyarázat lett az etymologiai fejtegetések eredménye. — No; majd ha Kecskeméthy Jóska jó közénk, s amugy Isten igazában lekanyarítja a „vékony deszka kerítést“, én is kanyarítok még egy vastagabb levelet. — K. T.

— (Babona és természet.) Bármint törekedjenek is az ujságírók a nép erkölcsi állapotán segíteni, még mindig távol látják a czélt, mellyhez elérkezni legszentebb ohajtásuk. — Barsmegyének egyik civilisált városa X. lakosával találkoztam nemrég, ki kised gyermekének halála miatt szomorodott. Lássá uram, mondá ő, mindeneket megtettem, a mit csak javasoltak barátim, szomszédnőim; elmentem a kijelölt kutra s mint meghagyták, hogy senkihez se szóljak, vizet meritettem a korszóba, utközben előtalál egy ismerős és megszólít, először, másodsor, harmadsor, én nem válaszoltam; mi lelte? kérdé ujra, én elfelejtkezve szent hitemről felelek „semmi.“ De rögtön magamba térve, kiöntém a vizet s ujat meríték, azzal a gyermeket meglocsolám s mégis meghalt! És illy babonás ember hány van nálunk. — A természet uj életét csudáltam egy szilvafán, melly Podluzsán községben (3/4, negyed óra Lévatól) virágzik és uj virágzásának három veréb tojánsyi gyümölcsével dicsekszik a falu végén, ha a gyümölcsöt csintalan kéz vagy zordon idő nem háborgatja, meglehet, hogy a fának gazdája szilváit fényes aranyokért eladhatja. — X.

△ (Hajótörés.) Egy amerikai lap szerint Amerika és Európa közt a tengeren 13 év óta 11 gőzös teljesen a tengerbe veszett, mellyekkel 2662 ember és 21 millió pftnyi árúérték lett a hullámok áldozata. Megjegyzendő, hogy ezek közé már a legujabban leégett Ausztria hajó is bele van számítva.

△ (A *zugirkászok*) működési körét korlátozó rendelet ujabban az urbéri ügyekre is ki lón terjesztve; mert alig van magánjogi viszony, hol a zugirkászok kontár üzletét jellemző bujtogatósaik által, messzebb ható károkat tehetnek, mint épen a jog ezen terén.

△ (A *községi élet pangása*) napról napra inkább érezhető. Sok helyen megtörtént, hogy a tanácsülés nem volt határozat hozatalra teljes számú, úgy hogy néhol pénzbüntetéssel kell az illetőket a megjelenésre kötelezni, e kényszer fölsőbb helyen is helyben hagyatott. Hogy a hosszú ideiglenesség alatt egy részről némelyekben az erő aggott el, másokban elaludt a közérdek s a községtanácsok uj tagok általi fölfrísítése kívánatos, e körülmény már fölsőbb helyen is magára vont a figyelmet s hivatalos tárgyalásokra adott alkalmat.

— (A *szobbi kápolna és sirkert*.) Szobb (Hont), okt. 16. A szobbi földesurak t. i. Luczenbacher testvérek, az idevaló sirkertben egy gyönyörű goth izlésű kis kápolnát építettek. Ezen kápolnát, melly 1852-ben épült, Scitovszky János herceg-primás ő eminentiája, több kanonok ur kíséretében f. hó 15-én délután 5 órakor szives volt meglátogatni. Az uraság honn nem léte miatt ő eminentiáját és a kanonok urakat, a helybeli plebános és Luczenbacher urak főszámtartója, Vimmer Ferencz ur fogadta. Ő eminentiája a kápolnába érkezvén, megdicséré Luczenbacher urak áldozatkésztségét, és megígéré, hogy Isten dicsőségére legközelebb ünnepélyesen föl is szentelendi e kápolnát. A kápolna építési alakja, modora, és a belső frescoképek valóban remek, mint azt *Ságody* ur pozsonyi építőmester (pesti alpolgármesterünk fivére) mondá, de fájdalom — másképen áll a sirkerttel, mert az egész kert elhagyatott, a sirkereztek össze-vissza töredezték és idestova hevernek a földön, és nincs senki, a ki itt rendet parancsolna. Az egy-két kőkereszt, melly a sirkertben itt-ott van, telve helyesirási hibával, ollyannyira, hogy ki azokat olvassa, valóban szánakozással távozik e szent helyről. Ennek bizonyosságaul közlöm a következő feliratot, mellyet egy itteni sirkeresztről másoltam le:

„It nukzig
Kratko Myra (Mária akart lenni)
megolt 1854-ten
15-ten agusutba.“

Hogy lehet illy botrányt itt eltűrni? — B. R.

⊙ (A tagosításnak) Erdélyben Csán községe, mint a „M. F.” írja, erőszakkal szegült ellene, de nagyobb erő alkalmazása által csakhamar le lőn csillapítva. Ohajtjuk, hogy e példa minél kevesebb követőkre találjon.

△ (Helyreigazítás.) Murphy a hosszú férfit nem a világból, hanem csak az európai száraz földről költöztött ki; haza ment Irlandba, s most ott él nagysága által szerzett — kincséből. Talán meg is házasodik.

△ (A Donati üstökös közelebbi szemlélésére) egy angol Antwerpben látcsővel fölfegyverkezve a székesegyház tornyára felmászott, s annak tetejében a rézkakason foglalt helyet, oly kényelmesen, mintha nyeregben ült volna s ott maradt 5 órától 8-ig. Az antwerpiek az üstökösről egészen elfeledkeztek s csak az angolt bámulták.

⊙ (A krinoline újabb diadala.) Párisban a Szajnafolyón egy delnő csónakából kifordult; de krinoline-je megmenté az elmerüléstől; a csónakban ülők azonban nem merték többé maguk közé emelni, félve, hogy terjedelmes krinoline-je újra bajt okozand, hanem csak uszva segítették ki a partra.

+ (Egy Indiában harczoló tábornoknak), a szerzett zsákmányból meghatározott arány szerint nem kevesebb, mint 2 millió pft. jutott osztályrészül. Ezenkívül ékszerek, drágakövek, s mindenféle értékes tárgyak vannak birtokában. Még az utolsó közlegény is csakugy turkál a sok nagybecsű drágaságban.

+ (A chinai császár könyvtára) 18,000 kötetből áll, melyek közül 12,000 kéziratos; 1500 kötetet a virágápolást tárgyalja; ebből 500 kötet csupán a rózsáról szól.

Levelezés.

Debreczen, okt. 14. (Vásár. Egyházkerületi ülés, s a debreczeni collegium. Vasut. Időjárás. A színháznak már galléra is van. Egyveleg.) A közelebb mult országos vásárra ismét panaszkodnak a kereskedők; a különben hirneves baromvásár is nagyon elsilányult, lett volna ugyan eladó négy lábú állat elég, de a banknóták nem igen duzzaszták a vevők tárczái oldalait; azt mondják, nincs pénz! — de hogy nincs! rég nem látott az ember vásárszombat, vasárnap s hétfőjén annyi czifra népet tolongani a sátorok utcáin mint most, ellentétül az irtózatig rongyos koldus csoporttal, mely vidékről sereglik ide, s a helybeli hatóság túri insolentiáit. — Hej pedig sok pénzbe kerül azon sok lengesség a delnök termetén, legjobban megmondhatná a jó férjek s kedves apák; — de hogy nincs pénz! midőn egyetlen délelőtt egy pesti sücsnénél 30 darab bunda kelt el pézma és giungilla prémmel, s az abroncsszoknyáknak százával lőn az ő nagy fogyatkozásuk, — ezekre van pénz, kell lenni a pokolból is. Akaratlanul eszébe jutnak az embernek azon szép régi képei nagyanyáinknak a mult századokból, midőn 50 évig sem változott a divat annyit, mint most rövid fél év alatt; — fölshajt azokra a házasulni való ifju is, ki most már csak a sok liflangnak miatta sem merészel házasodni.

A tiszántuli ref. egyházkerület is megtartá üléseit vásár alatt; az első napon tul — különösen a világiak gyéren voltak képviselve. A többi kerületekből is láthatánk ismerősöket, kik a népiskola ügyében itt gyűltek most össze, s mint hallók, sok eredménnyel. — Az üléseken nem sok érdekes tárgy volt. Az új tanrendszere nem érkezett semmi észrevétel, s az már életbe is lépett; de a helybeli iskolai felügyelet tárgyában angusztaban kelt végzésre több észrevétel tőn a helytartósági osztály, főleg mivel a felügyelet gyakorlatából a debreczeni egyház tettelesen kizáratott. — Most tehát egyenesen a General-Konventnek 1822-ki határozata lép életbe, mely megmondja, hogy a főfelügyelet kétségbe vonhatlanul a superintendentiáé, a helybeli felügyeletet pedig a debreczeni egyháznak (mely annyi jóval volt és van az iskola iránt, s helyben levén, módja és alkalma is van benne) három világi és egy egyházi tagja gyakorolja, a rektor-professor hozzájárultával. — De hogyan lép életbe a konvent határozata? Minthogy a főfelügyelet a superintendentiáé; őt illeti a jog — miként gyakorolja azt; s ennélfogva ad a superintendentus mellé egy pár világi-egyházkerületi tagot, s ezeké a főfelügyelet. — Minthogy pedig a konvent határozata szerint a helybeli inspectio mikénti gyakorlására a superintendentiának kell utasítást készíteni, erre nézve mellőzven az 1838-ban már készített, most újat alkotott, mellyélfogva kötelessége leend a localis inspectoroknak a félévi közvizsgálatokon megjelenni, az iskolák tisztántartása, tanpénzek behajtása, s több illy külsőségekre felügyelni; — de hogy a tanítók teljesítik-e kötelességeiket s miként? — ugy a tanuló ifjak tanulnak-e, van-e rájuk kellő gond és figyelem? az nem az ő körükhöz tartozik, nem levén szabad ez inspectoroknak a tanórákon megjelenni; — ez most a localis inspectio! — A konvent s az 1838-ki superintendentia aligha illyest értett végzésében, utasításaiban, az 1798-ki superintendentialis végzés sem illy inspectiót tett a helybeli iskolai gondnok kötelességébe. — Sajnos, de ugy van, hogy e felügyelet egyetlen ember miatt szűnt meg, a szó természetes értelmébeni felügyelet lenni; — sajnosabb, miként igen sokan lealázónak tartják a tanárokat nézve, ha a tanórák alatt tantermeikben látogattnak, inspicáltak. — A vidéken a lelkész és egyházi gondnok természetes inspectorai az iskoláknak; itt helyben nem lehetnek; talán éretlenebbek amazoknál? — — Jelenleg, meglehet, oly szerencsés helyzetben vagyunk, hogy tanáraink kivétel nélkül betöltik helyeiket emberül; — de jöhet elő egy szerencsétlen tanárválasztás, midőn sem a tanulókkal bánásmód, sem a tanítás, sem a szorgalom nem talál megfelelni a célknak! — szóval: lehető, hogy az elválasztandó tanítványok iránt szerfelett durva, vagy tulzottan engedékeny, a tanórák megtartásában hanyag, — a tanításban gyöngye, vagy erkölcsileg nem példás viseletű leend; — mi történik akkor? — a közvizsgálat ki fogja-e tüntetni e hiányokat, s ha kitüntetné is — nem leend-e késő gyógyítani a sebet? — — A superintendentia — jót állók érte előre is — a közvetlen felügyeletet ugy a mint kel-

lene — nem fogja gyakorolhatni soha, megbízott tagjai a legjobb akarat mellett sem tehetik azt, már csak azért sem, mert helyben mindenkor nem lehetnek; — ellenkezőleg azt hiszem, hogy a localis de közvetlen inspectio, vagy, ha inkább tetszik, controlleria a célknak megfelelőbb; egyáltalában nem lealázó, sőt minden rendes iskolánál szükséges, de nélkülözhetlen is. — Mit fog tenni a helybeli egyház, mely a főiskolára nézve főalapító — e gyakorlatból kizáratása miatt, — egyelőre gyanítani sem lehet; talán a reménylett zsinat jogaiba visszahelyezendi.

A Várad-Püspökladányi vasut nem igen rentirozza magát, ugy hallik, hogy nov. 1-től kezdve csak egyszer fog a vasut járni naponkint azon vonalon; — helyesebb is volna Debreczentől B.-Ujfaluig nyitni meg egy szárnyvonalat; mert most Debreczentől N.-Váradig öt óránál több időbe telik az utazás, mit jó lovakon is meglehet annyi idő alatt tenni; azonban Debreczen és N.-Várad között a teherszállítás igen élénk, de az most inkább közönséges tengelyen történik, vasuton igen sokba kerülven, s e szállítás ha egyenesebb s így olcsóbb lenne a vonal, mind vasuton fogna történni; jó lenne ha az illetők egy kissé kombinálnának.

Gyönyörű időnk jár; — a debreczeni szüretkező bevégezvék, itoze számra beszélnek a beszűrt nedvről, a szőlőben kevés volt a nedű; — 100 itoze vinkónak 8 pengő forint az ára; — 10 év előtt a lehuzott kerti bor öreg csebre 5 váltó forint volt. — A hegyi szüretkező a vidéken javában folynak.

Vásárkor egy várad uraság kocsisa kedvtelve hajtott a sima faburkolatokon, jobban tetszett neki mint a várad köröskavicskövezet, melyet hegygyel raknak fölfelé, hogy jobban szurja az ember lábát; nevezett kocsis egyszer oda ér, hová a színház terveztetett, itt a burkolat kikerüli a színháznak szánt helyet; „hát itt miért kell illy nagyot kanyarogni uram?” szölt gazdájához, „azt már a kösség tanács tudná megmondani” felelt az ur. — Ebből láthatja, tisztelt szerkesztő, hogy már itt burkolatja is van a színház helynek, és így már nemcsak a gombja van meg a frakknak, mint a minapában megjegyzé, — de a galléra is, aligha el nem kopik addig, míg a frakk elkészül. Ugy látom, a váradiak nem prémezték még körül színházhelyüket, árultatván azon jelenben is, miként hajdan, szalonna, tehénhus és kolbász.

Nőnevelő-intézetünkről nem tudok írni semmit; nem tudom, minő stadiumban szunyókál az jelenleg.

Színésztársulatunk nincs; a napokban holmi arabok akarták megzajosítani Thalia csarnokát, arabs kések és sawlok kereszttüli ugrádozással; — de mint hallik, nem nagy kedvük telt az ugrálásban.

A minap egy alföldi atyafi érzékenyen panaszkodott, hogy Pesten megakarván nézni a nemzeti muzeumot, mellyre ő maga is meghozta annakidején filléreit, elment a képcsarnokba is; — egy csataképről szerette volna tudni, mit ábrázol: „Hová való csatát jelent e kép?” kérdi a teremőrt. — „Wass?” — lőn a felelet, — a kérdés ismételtett: „ich verstehe kein Wort ungarisch,” válaszolt az őrt. Ugyan, hogy lehetne azon segíteni, mondja meg szerkesztő ur, hogy a magyar ember, ha az általa is alapított nemzeti muzeumba bemegy, magyar kérdésére legalább magyar feleletet nyerni szerencsés legyen? (Legbiztosabban ugy vélünk a dolgon segíteni, ha e tény a maga valóságában kinyomatjuk, mert meg vagyunk győződve, hogy a m. nemzeti muzeum elismert hazafini szellemü igazgatóságának módjában s akaratában van, a hiányon segíteni. Bizonyosnak látszik, hogy a kérdésben forgó megszólított személy nem is volt valami fontosabb muzeumi egyén, hanem egyike azon öreg invalidus katonáknak, kiknek tiszte csak őrizni a tárgyakat, de felelni nem kénytelenek, ha tudnának is, sem németül, sem magyarul. Mind magyar ember van ott. Szerk.)

Dubez katonai zenekarát volt már egypárszor alkalmunk hallani; — igen erős zenekar, a magyarokat meglehetősen magyar szellemben vagy dallamban játszsza, de a csárdásoknál elmaradhatna azaz örökös nagy dob, meg volna annak taktusa a nélkül is.

Egy hét mulva lesz Patikárius Ferkó és Boka Rózsi lakodalma, — mondhatom, takaros menyecskével szaporodik Budapest. △

Egyveleg.

+ (Ritka természeti tünemény.) Egyik francia lap e hó 5-ről írja, hogy mintegy tíz perczel 8 óra előtt egy rendkívüli légtünemény volt látható. Ugyanis egy „csillag” leszakadt a zenithről és leirhatlan gyorsasággal, gyöngye hajlással a földre esett; midőn a fénytűnet nem messze Clermonthoz ért, a láthatárt, mint legszebb holdvilág világította be. E perczen az eddig ovalis fénytűnet három reszre oszlott, mellyek egyike fehér, a másik kettő pedig veres volt, mint egy tüzes bomba. Aztán ismét sötétség lőn.

+ (Egy 104 éves nőről) beszélnek a skóti lapok, ki aggkora daczára gabnaaratással keresi mindennapi betevő falatját. Állítólag 13 mérföldet is képes elgyalogni, anélkül, hogy fáradságot mutatna. Arca alig látszik 60 évesnél idősbnek. Folyvást hű emlékező tehetséggel bír.

+ (Meyerbeer „Ördög Robertje”) a párisi operaházban 400 szor kerülven színre, négy millió frankot jövedelmezett. Tehát itt az ördög hozott kincset.

+ (Az örültek száma) Angolországban és Walesben a mult évben 33,641 volt; ebből 15,428 férfi, 18,213 nő.

+ (Kétszázöt éves kályhát) fedeztek föl Taborban egy házban. E kályha, mint a rajta tisztán olvasható fölírásból kitünik, 1653. évben készült, s még folyvást használható állapotban van.

+ (Rendkívüli istenáldása.) Franciaország St. Liguire helységében egy apa nem régiben 33-ik gyermekét jegyeztette be az anyakönyvbe. E gyermekek közül jelenleg még huszan vannak életben. Az apa most 50 éves. Szép dolog a sok gyermek, csak kenyeret ne kérnének.

Szinházi napló.

Péntek, okt. 15. „Fenn az ernyő, nincsen kas.“ A Teleki-alapítványból 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti vigjáték 3 felv. versekben. Irta Szigligeti.

Szombat, okt. 16. „Rigoletto.“ Opera 4 felv. Zenéjét szerzte Verdi. Az első felvonásban előfordult tánczok: 1. „Velencei carneval,“ kettős, Aranyvári Emilia és Campilli által. 2. „Kartáncz,“ a tánczkar által.

Vasárnap, okt. 17. „Dózsa György.“ Eredeti történeti dráma 4 felv. Irta Jókai Mór.

Hétfő, okt. 18. Szathmáry L.-né javára először: „Nem türöm a háznál.“ Vigjáték 3 felv. Irta Lendvay Márton. A közönség meglehetősen számmal jelent meg a szorgalmas művész jutalomjátékára, s kiléptekor élénk tapsokkal fogadta. De talán még nagyobb volt a kíváncsiság a fiatal Lendvay első színműirői próbájának sikere iránt. S meg kell vallanunk, hogy az, a mit vártunk, be is teljesült. Vártuk t. i., hogy a fiatal színész-szerző irand magának egy szerepet, mely alkalmat nyújtson neki, a fiatal Thaliapapok által különösen kegyelt alakoskodási ügyesség bemutatására, a mi által — minden nagyobb eszközök hozzájárulása nélkül is — rendszeren s igen könnyen felette mulatságos jelenetek szoktak előidéztenni. A darab főszemléje az, hogy egy fiatal színész, a művészet ezen ága iránt előítélettel, sőt ellenséges indulattal viseltető nagybátyját, vagy gyámatyját ismételt alakoskodásai által (mint hülye parasztfiu, mint örült családapa, s mint Amerikából visszatért gazdag öreg nagybátyja) ellenkező nézetekre s érzelmekre bírja rá, mi által elérí azt is, hogy e gyámatya leányának kezét is megkapja s elviszi magával Pestre, a hol ő a nemzeti színház tagja. Hogy a közbe-közbe kifejtett bohózatos jeleneteken, félreértéseken, egy pár elmés ötleten a közönség jóízűeket nevetett, sőt derült hangulatát mind végig megtartá, a szerzőt s főszerep vivőt több ízben zajosan kitapsolá, — olyan dolgok, miket tagadni nem lehet, s miket örömmel jegyzünk fel azon ohajtással, hogy szolgáljanak a fiatal tehetségek további buzdításul. Más kérdés: van-e e darabban nyoma némi magasabb költői ihlettségnek? művészi szerkezetnek? nemesebb iránynak, társadalmi, hazafiui, művészi tekintetben? az életből vannak-e merítve e mű alakjai, vagy csak afféle öntudatlanul mozgó bábok, melyek a szerző színpadi emlékezetéből, számos szerepeinek összeállításából, a sugályuk repertoírjából születtek a világra? Mind ezen s más hasonló kérdésekre nem akarunk most felelni. Legyen elég ismételnünk, hogy a közönség ez estét elég mulatságosan tölté, s maga a szerző a főszerepben mindent elkövetett a darab megmentésére. Fogják is azt még gyakrabban adni, s — ha az ok nélkül és helyen kívül felhordott, más tere tartozó nagy szavakat kihagyják belőle — bizonyosan nem hatás nélkül. Lendvayn kívül a főszerepek Tóth Soma, Szilágyi, Tóth József, Szathmáryné s Lendvayné kezében voltak.

Kedd, okt. 19. Ormai ur fölépteül: „Linda.“ Opera 3 szakaszban. Zenéjét szerzte Donizetti.

Szerda, okt. 20. Paulai ur első fellépteül, részben új szereposztással először: „Gauthier Margit.“ Ifju Dumas Sándor regénye után francziából szabadon fordította Bulyovszkyné. — Munkácsy Flóra — tudunkra — ma adá először a czimszerepet, mely különben Bulyovszkyné díszművei közé tartozott. Helyenkint elragadó bájjal játszott, a mit a közönség zajos elismeréssel fogadott. Különben e szerep nem tartoznék M. F. szakkörébe. — Paulai vidéki színész olvadékony, rokonszenvenet ébresztő organummal bír; bár nem ment némi effectált, ál hanghordozástól. Nagyobb színpadi otthonosság, e bajon is segíteni fog nála idővel.

Csütörtök, okt. 21. „Róbert és Bertrán.“ Vigballet 3 felv. 5 képen. A második felvonásban Lakatos Sándor ur, győri táncztanító, „Ósapáink toborzója“ című eredeti magyar társas tánczszerzeményét ez alkalommal először mutatta be a pesti közönségnek.

Szerkesztői mondanivaló.

4073. Gombás D. F. — Iserjük a kéziratot; mindamellet s épen azért e tárgyat többé nem bolygathatjuk.

4074. Szigetvár F. J. — A czáfolatnak azon lapban kell megjelennie, melyben a támadás történt; annyival inkább, mert — ön bevallása szerint — lapunkban kedvező tudósítás közöltetett a tárgyról.

4075. Diósd E. P. — Múlt félévi példányok lapunkból nem kaphatók. A jelen félévi folyamból a lapunkban többször közölt értesítés szerint igen. — Kakas Márton Albuma „Ustökössé“ változott. Hirdetéseink bővebben szólnak róla.

4076. Miskolcz K. T. — Örvendünk az ajánlatnak; a feltétel teljesítve van.

4077. N. Enyed. W. K. — A munka a pesti könyvtárunknál kapható s 2-3 pftért megrendelhető az egész eddigi folyam Ráth Mór könyvtáránál.

4078. Pécs. V. A. — Legközelebb magánlevélben, a szokott mód szerint. Örvendünk a jelentkezésnek.

4079. Rima-Banya M. G. — A küldemény okvetlen utnak indul. Köszönjük a felvilágosítást; bár előbb jött volna.

4080. S.-A.-Ujhely. Egy régi előfizetőnek. A közleményből kiadtuk azt, a mit jónak és szükségesnek láttunk — sziveskedjék ön ebben megnyugodni. A többi a „hirdetmények“ közé való, mire nézve mindenkor szabad a vásár. Magánügyeknek ott van helye. — Végre még nevének bevallására is kérhetnők önt, s akkor meglehet, hogy levelének egyéb jellemző pontjaira is volna észrevételünk. A névtelenség irányában le vagyunk fegyverkezve. Fogadja őszinte csodálkozásunk kifejezését.

4081. Less. Biz az jó lesz nekünk is; főképp ha minden áron ugy akarják önk. Kapunk az ily jóízű, egészséges olvasmányokon; s a holdsugáros ábrándozások helyett szivesen ajánljuk másoknak is az ily természetes, férfias mulatságokat. A kitűzött napra későn érkezett. Pénteken reggel már sajtó alatt van lapunk. A folytatást szivesen látnók mielőbb. Osonkításoktól nincs mit tartani, — legalább nem életbevágóktól.

4082. Bécs. Sz. A. — A felszólítást a beküldött alakban közzé nem tehetjük.

4083. Nagy-Dém. A képek nagyobb része készen van. A hosszabb téli estekre hasznosnak az érdekes olvasmányt. R—ez és Sz—ly rajzát vettük; de a leírást nem láttuk. On azt írja, hogy elküldé ezt is; pedig itt egyre ezt várjuk.

4084. Dömsöd. A dolgozat igen korszerű — igen örvendénk, ha ön ohajtásának mielőbb megfelelhetnénk. A madarak kíméletlen pusztítása valóban megérdemel egy komoly szót. — Illok várára nézve bizonyost nem mondhatunk. Az aldunai tájékat külön sorozatban szándékozunk közrebocsátani; de ez csak később fog megtörténhetni. Nem feledkezünk meg.

4085. Hallottak napján. Nem kögölhető.

4086. K. Sz. Miklós. Kis szünet után jön a harmadik is. Igy kívánja a „lucidus ordo.“ Az ősz beálltával közlendőink halmaza mindig növekedik s „füstölög a fej.“

4087. Életkor. Eredeti egy gondolat: egy 7 stóffás verset írni s átellenében mindjárt oda írni „a vers magyarázatát prózában.“ Álljon itt egy-két szebb vers a prózával együtt:

„Napkelet szívünk hazája,
Melyly hatalmok példás atytya!
Holl van Árpád nyughazája?
Herkulesnek képe mása.

Szívünk mondom lepke már,
Melly szabadba zengve jár,
Lelkünk pedig napvilág,
Átviritytya ez hazát!

Te napkelet, a holl születtenek eldödeink,
ki megmúttad, hogy miben a ki hatalmas
ember, mond, meg! mékk hely az a hunn
Árpád eltemetve szunyadoz, ki olyly erőss
volt, mint Herkules?

Szívünk olyan, mint egygy pillangó madár,
ki a mezon repdesvén a szárnyaival, lassu
zöngés forma zugásotkát, tsinyáll; de lelkünk
olylyan mint az nap fejrésége, mely az ha-
zának felemelkedésével bajjoscodik.

Nyílt tér. *)

Tiltakozás. A Vasárnapi Ujság 42-ik számának „Irodalom és művészet“ című rovatában olvastam, mikép:

„Xántus János, kinek amerikai utazásairól minap megjelent munkája annyi figyelmet gerjesztett, közelebb déli kaliforniai utleírását is közzé fogja tenni.“

Miután én alolirt — Xántus János ur észak- és dél-amerikai utazásai kiadásaira nem csak édesanyja által meghatalmazásilag feljogosítva vagyok, — de Xántus János urnak Fort Tejon Kaliforniából még mult évi oktober hó 10-ről kelt s hozzám küldött eredeti levelét is birom, melynek tartalma szerint — értekezésünk folytán — a kiadó-tulajdonosi jog egyedül engem illet. Melly jogot Xántus amerikai leveleinek életbe kivitele által már érvényesíttem is.

Ezeknek folytán mindenkit óvok és figyelmeztetek, hogy mig ezen különben is per alatt álló jogi kérdés az illető hatóság által jogszerűleg megoldva nem leend — Xántus János urnak amerikai utazásai sajtó alá vételét ne eszközölje és ki ne adja; mert az ilyen ellen minden jogaimat törvény útján is érvényesítenem. Pesten, oktoberhó 19-én 1858. — *Prépost István.*

Nyilatkozat. A M. Sajtó t. szerkesztője szives volt a f. é. juniushan becses lapjában egy pályázati értesítést tenni közzé, mely szerint mi hatan, u. m. Bus Vitéz, Győry Vilmos, Kiséri, Szokoly Viktor, Szulyovszky Ignác és Vértessy Arnold négy négy darab arany letéte mellett olly versenyt szervezünk, hogy az általunk irandó hat beszély közül a legjobbnak itélt munka 16 — s az ezt leginkább megközelítő 8 aranynyi jutalomban részesüljön a 24 aranynyi összegből. Az aranyak letételi napja julius 15-dik, a beszélyek beküldéséé sept 15-dike volt, mely időre azonban csupán alólirottak váltottuk be egymásnak adott szavunkat. Nehogy azonban a pályázat semmivé legyen, a beküldési határidő egy egész hónapi meghosszabbításával kináltuk meg pályázó társainkat, a mit azok elfogadtak, ujra megígérve a versenyzést.

Mint hogy azonban a második határidő is elmúlt, s a négy társ som az illető összeget, sem a munkálatokat el nem küldé, mi részünkről visszaveszszük munkáinkat az említett t. szerkesztőségétől, s pedig azon nyugodt öntudattal, hogy e szép czélu pályázat megsemmisülésének nem mi vagyunk okai.

Kiséry. — Győry Vilmos.

*) E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelőséget a Szerk.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. napár	Gör.-orosz napár	Nap- kelet nyug.		Izraelit. napár	Hold- kelet nyug.		
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.	
Oktober					Marsch			
21 Vasárnap	C 22 Ráf. f.	C 21 Ráf.	12 E 22 Pr.	6 32	4 57	18 Bajt	5 33	8 56
25 Hétfő	Krizanthus	Kriz. D.	13 Karpus	6 33	4 55	17	6 14	10 23
26 Kedd	Dömötör v.	Dömöt.	14 Naz. Gerg.	6 35	4 53	18	7 13	11 36
27 Szerda	Sabina szűz	Sabina	15 Luczian	6 36	4 52	19 Bajt	8 26	0 35
28 Csütört.	Sim. Jud. ap.	Simon J.	16 Longinus	6 38	4 50	20 (Sát. ü.)	9 50	1 16
29 Péntek	Zenobius	Narcis	17 Oseás pr.	6 39	4 49	21	11 13	1 50
30 Szombat	Klaud. Alf. f.	Lucanus	18 Luk. ev.	6 40	4 47	22 Sab.	* * *	2 12

Holdnegyed: ☾ Utolsó negyed 29-én 9 óra 49 perczkor délelőtt.

TARTALOM.

Almás Balogh Pál (arckép). — Őszi reggel. Thali Kálmán. — Zrinyi a költő (folyt.) Pauler Gyula. — Zay-Ugrócs s az ottani posztógyár (képpel). — A lant-madár (képpel). — Felelet a V. U. 42. számabeli csallagázati kérdésre. Br. — A Sárrét régiségei VI. Papp Zsigm. — Tárház: A közművelei műszavak összeszedésének szükséges volta, hasznai és következtetései. Dr. Bugát Pál. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyetek. Mi újság? Levelezés. Egyezet. Színházi napló. Szerk. mondanivaló. Nyílt tér. Heti naptár.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert (lak. urj-utca 12. sz.)